

Ljubljanski

VON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 10.

V Ljubljani 1. oktobra 1888.

Leto VIII.

Grajsko deklè.

Na jugu ob morji mi hiša stoji,
Iz hiše mladenič na mórje stmi.

»Rodila si ti me, trdna obál,
A ti me vzgójil, penéči vál.

»Oj, srečo užival sem tu nekdáj,
Tu cvél je meni jedini ráj.

»A zdáj od todi srcé želi,
Tja góri, tja góri v bregé kopní.

»Na bregu strmem stoji mi grad,
Pred gradom širok in globók prepád.

»Za gradom pa vrtec pisan cvetè,
Po njem se spreha mlado deklè . . .

Nad óknom ptica zagostolí,
Zagostolí, besede golčí:

»Predvčerašnjem v vrtu sedela je,
Po tebi, po tebi drhtela je.

A danes v jutro zvoníli so,
Med križe mladénko spremíli so . . .

Zletela je ptica čez morjé,
Pustila mladeníču grénke solzé.

Rádinski.

Izpremembra.

Ko bil še srečen sem, bogát,
Priateljsem sem štel obilo; ..
Tedáj imel me vsak je rád,
Tedáj vse vprek me je hvalilo.

Tedáj vsak dan zvenéli so
Kozárce polni v hiši móji,
Od daleč sem hitéli so
Obiskováť drugóv me róji.

Raztóčil se je moj denár,
Potékla v sódiu je pijača;
Drugóv zdaj k méni ni nikdár,
Vsakdó le hrbet mi obrača.

Minl ugléd je, hvala ž njim,
Svetá plačilo mi je — grá ja;
Ostavljen v sobi sam sedim
In srce mi bridkost navdaja . . .

Janko Leban.

V svet.

Spisal dr. Ahasverus.

I.

Drugi mladi prijatelj moj! Pišeš mi, da nameravaš oditi v svet ter želiš nekoliko pozvédeti, kakó naj bi se ravnal, da bi, kolikor možno, ognil se velikih nezdod. Ti meniš, da bi ti nasvétí, ki so posnetek iz dejanskih izkušenj, mogli več koristiti, nego modra pravíla, katera nahajaš v knjigah in katera so zvečine posnetki golega modrovanja. Rad, prav rad bi ustregel želji tvoji, vender bojím se, da ti vsi nasvétí moji ničesar ne bodo koristili, ker vsakateri človek, ki gré v tuji svet, v novo življenje, v neznano mu razmerje, mora si več ali menj sam iskati svoje poti, po svojih izkušnjah — dasi bridkih — vzgájati se, učiti se in spametovati: to je usoda samosvéstnega možá — no, kdor pa ni samosvésten, ta nikdar ne zapuščaj svojega dóma!

Vender kakor dobri zemljevidi morejo kazati prave poti razumnemu potniku v daljnem tujem svetu, takó je tudi, kar se tiče duševnega potovanja. Nasvétí izkušenega prijatelja nam niso nekoristno vodílo, in zato ti nameravam podati tukaj nekoliko opazek, katerih se moreš ob dotičnih prilikah spominjati in jih porabiti, kolikor bi se ti dozdevalo prikladno. —

Ti, prijatelj moj, mlad mož si, čilega duhá in telesa, kar ti je lahko povsod prvo priporočilo. Šolskih naukov tudi nisi zanemarjal; čemur te je dosedaj šola mogla naučiti, temu si se vrlo naučil, to ti daje potrebno zadovoljnost in srčnost stopiti v najtežjo šolo, v svet.

Ti si, kakor bi moral biti vsakateri veljaven mlad človek, oduševljen za vse, kar je lepega, dobrega in blagega, ter poln zaupanja, da dosežeš postavljene si nazore. Na podstavi tega čutenja in miš-

ljenja te vzveličuje troje božjih čednostij: véra v to, da je mnogo dobrega, lepega in blagega na svetu; upanje, da si priboriš mnogo tega, kar je dobrega, lepega in blagega; ljubezen, katera ti pomaga zmagati vse težave, ki so na poti k dobremu, lepemu in blagemu smotru. Bog hóti, da te teh troje vzveličavnih čednostij nikoli ne zapusti, da ti jih svet ne skalí in ne zaduší!

Najprej, prijatelj moj, moraš pa določno védeti, kaj uprav hočeš. Razumnemu človeku ni važnejšega in potrebnejšega pravíla v življenji, pa naj so njegovo razmerje in njega okoliščine kakeršnekoli, nego védeti, kaj hoče; a véruj mi, da je le malo ljudi, ki resnično vedó, kaj hočejo. Ako pa mi ti brž odgovoriš: jaz vém, kaj hočem — hočem v svet! — povém ti naravnost, da se zeló motiš. — Dokler si človek ni odločil točnega smotra in konca svojemu stremljenju, dokler si ni pri-skrbel potrebnih pomočkov, dokler si ni razjasnil potij, po katerih resno hoče doseči svoj smoter — dotlej ne vé, kaj hoče.

Torej, kaj je tvoj smoter v svetu? Ali si že stavil in dobro pre-mišljeno si odgovoril to vprašanje? Ali že tudi véš, kakó moreš doseči zaželéno svrho svojo? Ako se še v teh stvaréh nisi pospravil, po-doben si človeku, ki gré z ladjo svojo na veliko morje brez magnetne igle, brez smotra in konca, in se tam brez prave, določene poti izročí v oblast vetróvom in valovju na srečo in nesrečo. Žál, da je večina mladeničev podobna takšnim lehkomiselnim mornárjem! — Ne véš, kaj hočeš, ako mi praviš: »hočem v svet spoznávat svet«. Podoben si zopet prej omenjenemu mornárju, ki bi rekel: »hočem na mórje spoznávat mórje«. Namen spoznavati svet brez točnega smotra je nerazumen, meglén — nonsens — ali k večjemu pojem za prazno metafizično razmotrivanje, nikakor pa ne na praktičen prid mlademu človeku, kateremu se je še uprav boriti za vredni obstanek svojemu življenju na tem »trdem svetu«.

Prijatelj moj, nujno ti naglašam izrek starodavnega modrovanja: »Spoznavaj samega sebe!« To pravílo nikakor ni zračno, kakor je mnogo drugih še takó lepó zvenceh, temveč vselej je bilo in vselej bode éminentno praktično vodílo vsakateremu razumnemu življenju. Premišljuj najprej, kaj si in potem, kaj moreš in kaj hočeš kdaj biti, spoznavaj svoja svojstva, kreposti svoje in slabosti. —

Ti, mladenič, ki ravno nameravaš oditi v svet, sevéda v njem še uprav nisi nič. Najprej ti je torej treba védeti, kaj hočeš in kaj moreš v svetu postati, t. j. vestnó preceniti zmožnosti svoje ter spo-znati, katero mesto si kos doseči in častno zavzemati. Pojdi v svet z jasno določenim načrtom, posebno ti, ki se nisi poróдил v bogastvu,

in ki moraš zatorej takorekoč še sebe iz samega sebe stvariti — pojdi v svet po odločno si izbrani dosežni košček svetá, sicer se ti bo godilo, kakor detetu, ki po luni in zvezdah izteguje ročice svoje ter se toguje, da teh svetlih igrač ne more doseči.

Mladi človek, v katerem cvetó vse telesne in duševne moči, čuti se, rekel bi, vsega zmožnega. Cvetočemu, kakor je sam, dozdeva se v ljubkem cvetu ves svet in vse na svetu dosežno, kar poželjivo upa. Mladenič, ki je ravnokar izkušnje svoje srečno prebil, čuti se učenejšega nego vsi njegovi učitelji, in mladostni lajtenant važnejšega nego sivolasi maršal. To srečno, s samim seboj zadovoljno čustvo vsezmožnosti svoje je blágo, neprecenljivo in neizmerno potrebno svojstvo mladosti; to čustvo budí v mladem človeku vzvišene idejale, onó ga vzpodbuja k tem uzorom ter mu daje srčnosti in moči boriti se z zaprekami, katere se mu stavijo na poti k zaželjênemu smotru. No, dasi je to blagodejno svojstvo mladosti neobhodno potrebno, vender ji brez pravega merila in razsodka more le malo koristiti; méri in pretehtaj mladenič vse svoje zmožnosti in spravi jih potem na pot, za katero jih najdeš najpripravnejše, da ne zajdeš na krivo cesto, na kateri bi onemógel ali iznenádejan obupal. Mnogo se namreč grešéva v tem, da se mladi ljudje brez premisleka in brez pravega poznanja svojstev svojih lotijo stvari, za katere nikakor niso sposobni, ali pa le v mali meri slabo pripravi, zato pa potem v svojem neuspehu obupajo in propadejo.

Duša mladostni vsezmožnosti je vender volja, pravo, živo, krepko notranje hotenje. Ob prirodnih mejah in pogojih je vse možno, kar se resno hoče.

Prava vztrajna volja je čudotvorna moč, ki poveljuje človeka v gospodarja stvarjenju in v stvarnika v stvarjenji. Kakeršne je človek volje, takšnega je značaja, takšnega življenja in delovanja — takšni so njegovi uspehi v materijalnem in moralnem oziru. Značaj in usoda pojedincev, kakor človeških skupín, celih národov se izraža po dotični volji. Možje junaki in gospodarji »tega svetá« so možje jeklene vztrajne volje; ljudje slabotne, omajíve volje so mehki značaji, omahljivci, veteranjáki ter morajo biti pokorni služabniki samosvéstnim in krepkovoljnim veljákom. —

Ker pa je volja svojstvo tóliko odločilne, neizmerne važnosti, pač se mora vprašati in premišljevati: je li ta čudotvorna moč človeku samó prirojeno svojstvo, ali pa se mu more tudi prigojiti in privaditi. — Volja sama po sebi je brez dvojbe prirojeno svojstvo, pri-

rodni nagon v večji ali manjši meri vsem živalim; no uprav zato se more in — »mora« — kakor vse druge duševne in telesne moči človeške tudi vzgajati, razvijati in krepiti. Menda ni plemenitejše — dasi tudi ne težje — naloge nego je vzgajati in krepiti voljo takó svojo kakor zaupanih komu gojencev in v obče vsega národa. Naša usoda se ravná po svojstvih volje naše: te resnice ne pozabi nikdar, mladi prijatelj moj! Uvažuj jo ob vsakem koraku, ob vsakaterem podjetji. Mi Slovenci pa še imamo posebnih vzrokov jekleniti svojo voljo, da bode za dobre naše namene krepka in vztrajna, da bodemo kdaj samosvoji gospodarji; saj le predolgo nam je bila mehka in omajíva — in zato smo stokali — in še stokamo pod težko tujčevo petó. Bodi vztrajen v vsakaterem podjetji, ne bój se nobenih zaprek, katere ti zvršenje ali rešenje podvzete naloge zavirajo; gotovo dosežeš zaželéno svrho, ako se ne bojiš potrebnega truda, brez katerega se itak ničesar znamenitega ne more doseči — ter če ne cépiš in razpršuješ takó svojih močí, da se zajedno lotiš nekaterih podjetij, katerih zahteva vsako celega možá. Ravnaj se, kakor razumen vojskovodja: drži se zajedno jednega podjetja ter premagúj z združenimi močmi posebej jedno zapreko za drugo. Fiziološki kakor psihološki vzroki so, da mladina v kipečem svojem razvijanju po vsem, kar se ji pokaže zanimivega, zahrepení ter takoj brž želí predmet objeti. Kdo bi tega vsehótenja še ne bil izkušal sam ali ga ne bil opazoval na mladini? Kdor pa si premnogo vpestí, malokáj obdrží; — takó mladič, ki se je n. pr. lotil učiti se petim, šestim, sedmim — desetim jezikom, dasi nadarjen, obnemore in obupa in se napósled nobenemu prav ne naučí. Takšni mladiči pa smo v mnogoterih ozirih še tudi mi stari Slovenci; le prepogosto ne dosežemo nobenega pravega smotra, ker smo si jih zajedno desetero postavili. Rešuj in iznèbi se, mladi prijatelj moj, tega, rekel bi, našega podedovanega greha.

Razmotrujva še dalje, kakó ti je treba pripravljati in pripraviti se za svet. Ti še v svetu, v katerem hočeš nekaj postati, nisi nič; iti pa hočeš v svet, da se v njem ukoristiš. Dobro! Pa védi, da se v svetu veljava le za veljavo, korist le za korist prodaja in dobiva: treba ti je torej sebe samega, t. j. duševne in telesne moči svoje prestvárajati v takšno veljavo, v takšne koristi, kakeršnih svet potrebuje in rad kupuje. Kolikor več veljaš, tóliko več zánje, záse skupiš in stržíš. Mnogo in bridko se toži na staro resnico, da človek le tóliko veljá, kolikor plača; — no jaz pravim bréz togovanja, da človek le tóliko veljá, kolikor koristi — in to pravílo, mislim, da je pravično ter da niti idejalnim nazorom kakor nobeni zdravi moráli ne nasprotuje.

Kadar v sebi čutiš in poznaš veljavo, kakeršne svet potrebuje in se je rad ukorišča, tedaj pa moraš tudi védeti, kakó ti je povse razumno in pošteno stržiti in spečati to veljavo. Dà, pravo za pravo vsakateri človek je trgovec samega sebe, veljave svoje; čim boljše in potrebnejše je to njegovo blagó, čim sposobnejši in razumnejši je kdo sam svoj trgovec, tem več záse skupi. Ker pa je takó — in takó je, akoprem bi se ta resnica marsikomu dozdevala hudo materijalistično trjenje — prigotavlaj se tedaj ne jedino za samó-po-sebi-veljavnega človeka, temveč tudi za prav razumnega trgovca: opazuj, kakó ravna spreten trgovec, h kateremu ljudje najrajši zahajajo, kateri svoje blagó najlože in in najbolje stržuje; ali da ti celó po domače povém: treba ti je védeti in proučiti, s čim in kakó se moreš v zadanem razmerji svetu najbolj prikupiti. —

Taktno in prikupno vedenje je vsakateremu človeku, najbolj pa mlademu, kateri v svetu želi šele kaj postati, neizmerne važnosti; pogostoma je vsa sreča ali nesreča odvisna jedino le od te umétnosti. Koliko po sebi sicer izvrstnih ljudij mine takó, da jih nikdo ne opazi, ali se nikdo zánje ne briga, ker se ne vedó pokazati svetu v pravi podobi, v tem ko se puhli bebcí, kateri se znajo svetu prikupiti, mogočno šopirijo. Da torej, prijatelj mladi, ne bodeš podoben zlati rudi, katera surova ali v blatu skrita leži, temveč kovanemu cvenku, po katerem vsakdo hrepení, pridóbi si zato potrebni kòv na duhu in telesi, t. j. óno omiko in oliko, po kateri bode veljava tvoja svetla krožila po svetu, želéna in čislana, priljubljena in hvaljena. Človek, ki je samó v kateri stroki védež, a nima dostojnega, čednega in prikupnega družbinskega vedenja ter se zánje ne briga, gotóvo je strokovnják, vender zato še nikakor ne omikan in olikan človek; svet ga ima ali za sitnega jednostranca, čudáka, ali še za neotesanega suroveža in se ga ogiblje. Svet navadno sodi le po zunanosti; da je takó, vredno je sicer obžalovanja, ali takó je in midva ne moreva, kakor nikdo drug ne, tega dejánskega razmerja predrugačiti. Na pameti mora ti vselej biti, da se svet nikakor ne bode ravnal po tebi, temveč ti se moraš ravnati po njem, če želiš v njem krožiti; čimbolj si ogladil vse robotosti, neokretnosti in okornosti, tem lože bodeš krožil. Tvoje vedenje pa mora vselej biti primerno krogu, v katerem se sučeš; vsakatera človeška družba ima svoje navade in zakone, katerih si ne dá rušiti ali prezirati, bodisi da dojdeš med pohlevne preproste kmete, ali ohole, gizdavo nadute aristokrate, med burne vojake, ali mirne duhovnike. Vsak stan, vsako društvo, vsak spól, vsaka starost ali dóba človeška čuti, misli in dela po svoje, in kdor se ji hoče všečen ali

priljubljen družiti, mora poznati in v poštev jemati dotično čustvo, mišljenje in delovanje ter se z razumom in taktom ravnati po formah in navadah, katere so na mestu, ako so tudi sicer smešne in neumne. Opetujem ti: pridobivaj si zajedno k notranji veljavi prikupno zunanost, t. j. olikano vedenje, ki vsakomu ugaja, pa nikogar ne žali; ki ljudem, v tem ko jim ugaja, tudi imponuje. Nikakor ne misli, da resnemu in veljavnemu človeku ni kar dostojno uvaževati, kakó naj bi se nosil v tej ali óni družbi; kakó naj bi tu govoril in tam molčal, tu stal in tam sedel, kakó jel in pil, kakó naj bi se strigel in za to ali óno priliko oblačil; — vse to so res malenkosti, pa od malenkostij je sestavljen, in malenkosten je svet, in zato jih neizmerno uvažuje. Kdorkoli si je že pokusil kaj svetá, pričal bode, da mu je taktno in olikano vedenje pogostoma več koristilo nego vsa njegova učenost. Samóposebi pa se razumlje, da zunanja olika mora biti vselej združena s pravo duševno omiko; brez te je ta zunanji kôv ponarejen zlatník od kupra ali medí, katerega ničevost tudi površen, malozvéden svet spozna in z zaničevanjem zavrže. Brez dušne plemenitosti in kreposti ni zunanje čednosti in ljubkosti.

(Dalje prihodnjič.)

Ob slovesi.

Ój, čému ti okó rosí,
Čepráh je prišel čas slovésa?
Obriši solzo iz očesa,
In duša naj se ti zvedrí!

Poljubec jeden, dva, še to
Privošči méni, deva zála,
Karkoli sva do zdaj sanjála,
Pozábljeno odslej naj bo!

Čemá bi upala, čemá,
Da srečno bova kdáj živela?
Pověj: pri méni li imela
Presrečnih dnij bi in mirú?

Oh, jaz v nesrečo sem zaklet,
Sedanost méni je nemila,
In da cvetlic ne bo rodila
Prihodnost mi, to sam vem spet.

A preveč ljubim te, deklè,
V nesrečo nečem te zvoditi;
Če méni srečnemu ni biti,
Vsaj tebi sreča naj cvetè!

Zatórej ne žaluj nikár,
Ti dèkle moje črnooko,
V slovó podáj mi nežno roko —
In srečna bodi vsikédár! —

Janko Leban.

Hypnotizem in njegovi pojavi.

Čital stud. med. Josip Rakež v seji akad. društva »Triglav« v Gradci.

III.

Dozdanja razprava bodi nam prehodni most, po katerem pridemo k pristinim pojavom, v katerih se nam hypnoza predločuje. Skoro vsi skrbni opazovalci so dospeli do soglasnega mnenja, da se ti pojavi dadé uvrstiti v tri obrazce, ki se natančno strinjajo s podobami treh duševnih bolezni: z lethargijo, katelepsijo in somnambulizmom (snohojo). Kar učini priroda v pathološki (bolestni) stanji človeškega telesa, to doseže eksperimentator z umétnim hypnotičnim poskusom.

Lethargija je živčna bolezen, javljajoča se s tem, da človek pade v globoko, razno dolgo (čestokrat po cele tedne) trajajoče spanje, iz katerega se ne dá vzbuditi z običnimi pomočki. Ta bolezen je zelo redka, a vsaj v časnikih dostikrat čitamo o enakih slučajih. — Tudi pri poskusih se dogaja čisto, da hypnotizovani objekt trdno zaspi. Nekateri avtorji proglašajo ta eksperiment ležnjivim. Drugi pravijo, da je to lethargična hypnoza ter pripovedujejo iz svoje izkušnje, da vsaka hypnoza sama sebi ostavljena prehaja v priroden, nekoliko ur trajajoč spanec, iz katerega se oseba vzbudi na navaden način. Z drugimi slóvi: Vsaka hypnoza se konča z lethargičnim stadijem. Vsekako je istina in o tem sem se prepričal sam, da se hypnotična lethargija od navadnega spanja bistveno ne razločuje. Kakor mi iz prirodnega spanja, takisto se vzbudé tudi hypnotiki iz lethargije manč si oči ter začujeno okrog sebe gledajóč. Ker torej to lice hypnoze ne kaže drugih posebnih znamenitostij, bilo bi odveč, ako bi o njem še dalje razpravljali.

Tudi katelepsija (odrvenélost) je znák onemoglega živčevja in je také redka, da ima jedva jeden izmed sto zdravnikov priliko seznaniti se z njo. Prikazuje se v podobi, v kateri dotlej povse normalen človek izgubi vladu nad svojimi čuti in samovoljno ugičnostjo.

Njegovo teló ostaja v položji, v katerem se je nahajalo pred napadom. Mišičje mu je mehko kakor vosek, udje se dadé spraviti v kakeršnokoli pozicijo. Čudno je pri tem, da teló ostaja tudi v položji najprotivnejšem svojemu ravnotežju. Navadni človek bi v njem ne

vztrajal niti jedno minuto. Dozdeva se nam, kakor bi bili nogi k tlom prirasli.

S hypnotičnimi manipulacijami moremo izzivati pojave, ki so na lās podobni prirojeni otrplosti ali katelepsiji. Sevėda se ta otrplost ne javlja pri vsakem hypnotiku na enak način. Nima slėharen človek jednako zdra ljivih živcev in jednako mo nega mišičja. Treba je tudi omenjati, da ima vsak eksperimentator svojo posebno metodo, s katero doseže tudi različne nasledke. Hansen si je izbiral za takšne poskuse ljudi s krepkimi mišicami. S svojim časih uprav surovim ravnanjem je znal izzvati takšen silovit kr  v udih dotičnika, da je oseba z glavo in petami po dolžini med dva stola obe ena obvisela takorekoč v zraku. Konečno je zavoljo 'efekta' sam Hansen sėdel na njeno truplo. Takšnih opasnih poskusov  e iz človekoljubja niso mogli posnemati treznomisle i preiskovalci. Ali istina je, da mora človek v taki hypnotični otrplosti kakor marmornat kip vztrajati po cele ure. — S pomočjo drugih metod, n. pr. drgnenjem, dotikanjem magneta, odrven  isto takó posamezni udje, posamezne mišice.

Kateleptizovana oseba ostane v dani ji poziciji do svojega prebujenja. Zato je taka oseba najsposobnejši mod l za slikarja in zlasti za kiparja. Opravičena je torej slutnja, da so  e nedosežni mojstri antike poznali hypnozo ter pri ustvarjanji svojih večno lepih umotvorov uporabljali kateleptizovane modèle.

Kakor v katelepsiji kot bolezni, takisto se tudi v hypnotični odrven losti vedno prikazuje popolna brez utnost in brezbolestnost. Zbadanje z iglo, dotikanje z  go im predmetom ne provzroča nobenega boolestnega odziva. S to okolnostjo so se okori  evali  e nekateri kirurgi. Hypnotizovali so bolnike pred operacijo. Od  ne d be, ko je zasl l kloroform kot najsposobnejši pomo ek, da se doseže brezbolestnost, morala je menj zanesljiva hypnoza odstopiti. Stoprav v zadnjih časih čujemo zopet, zlasti preko oceana s m, o hypnoti nih narkozah. Ni treba posebno omenjati, da je hypnoza uspešna samó pri lehkih in kratkih operacijah, n. pr. pri izdiranju z b, pri odpiranju otekl n i. t. d.

Katelepti na stran hypnoze podaje zdravniku-strokovnjaku, t. j. fizijologu in patologu neizcrpno gradivo, ki jima služi kot zvezdavnica v temnih hodnikih  iv nih boleznij. V krogih lajikov pa vzbuja druga stran hypnoze najživahnejše zanimanje, in to je somnambulisti ni stadij. Po vsi pravici! Kajti s m spadajo  ni pojavi, kateri najbolj bij  v oči ter vzbujaajo največje strmenje s svojo navidezno

nemožnostjo. Ni torej čudo, da so teatralni magnetizérji baš to lice hypnotizma najrajši prikazovali občinstvu svojemu.

Stanje somnambulizma ali snohoje novodobnih avtorjev je óno duševno stanje, ki so ga stari eksperimentatorji nazivali z imenom »clairvoyance«. Nazivali so ga »jasnovidnost«, ker je njegov najznamenitejši znak neka čudovita bistrost čutil. Človek, naha-jajoč se v tem stanju, vidi, sliši, čuti z nosom, z jezikom in s tipom, česar navadnemu človeku z vidom, s sluhom in z vsemi drugimi čuti opazati ni možno.

Pri sém spadajočih produkcijah ni nič lažjega, nego hypnotična prevara. Kajti občinstvo, kateremu je že prirodina bistrost jednega čuta časih nerazumna in nedoumna, ne zna razločevati istine od sleparstva. Magnetizér izvrši sprva v naglici nekatere poskuse na znanih, ne sumljivih osebah. Izzivlje pojave, kateri v lajiku vzbudé strmenje in zaupanje nánj, a kateri se fiziološki še dadé raztolmačiti. Kakor hitro si je slepar pridobil zaupanje poslušalcev, začne eksperimentovati z neznanim in izučnim človekom. Taki poskusi napravljajo ogromen vtisek, toda možni so samó s čudesom ali pa s sleparstvom. So to pojavi, ki se pri učenjaških poskusih niso nikoli pokazali. Občinstvo s svojim omejenim obzorjem pa jih zmatra za fiziološke prikazni. Obično se torej magnetizérju vsaka prevara posreči, kajti ljudje mislijo: ako na znanem nam človeku izzivlje takó čudne prikazni, treba tudi vérovati v istinitost ónih pojavov, ki jih prikazuje na neznanci. Tako n. pr. posluša občinstvo strmèč, toda v vérnem stráhu, kakó mu ta »jasnovideča« oseba na gledališkem odru pripoveduje o prigodbah, ki se v istem trenutku na oddaljenem mestu resnično vršé; kajti ona jih gleda, kakor bi bila sama prisotna, zánjo so stene pro-zorne, zánjo ne eksistuje daljava. —

Grdó bi te gledal marsikateri izmed poslušalcev, ako mu praviš, da je vse to goli humbug, da kaj takšnega ni mogoče. V mističnem svojem nagonu, ki tli v vsacega človeka srci, jamči za istinitost vsega, kar je videl. In število takih ljudi je legija.

A tudi prikazni o povekšani bistrosti čutil v hipnozi se dozde-vajo časih takó sumnjive, da jih treba gledati z očesom nevérnega Tomaža. To je zlasti prikazen hypnotičnega bistroida. Videl sem pri prof. Krafft-Ebingu jako zanimive hypnotične poskuse, ali o tem bistroidu ni bilo nì dúha nì sluha. Vender sósebnó francoski avtorji, ki so inače vse vére vredni, potrjujejo njega istinitost. Podajem torej nekaj slučajev v blagovoljno presojo.

Taguet je narisal hypnotizovanemu histeričnemu dekletu s svinčnikom in črnilom razne pege na obličji. Odprè ji potem oči ter ji dá v roko navadno popirnato deščico (platnice kake knjige). Jedva vzame deščico v roko, prestraši se. Ugledala je v nji svoje omadeževano lice. Začne sedaj posamezne pege skrbno in s tákšno čistoto izbrisavati, kakor bi se gledala v zrcalu. A ne samó to. S pomočjó te deščice je spoznala tudi vsak predmet, ki so ga ji za hrbtom pokazali. Videla je torej v popirnatí deščici vse kakor v jasnem zrcalu!!

Prav tista ženska je pokazala pri drugem poskusu povečšano delavnost v ó nja. Taguet ji pokaže vizitnico. Potem odide v sprednjo sobo, raztrže tu vizitnico v dróbné kósce in raztrósi jih pod preprogo, pod mize, stole, v steklenice in v žepove navzočnih oseb. Ostali kósec prinese zopet ženski ter ji zaveže oči. Ona ga povonjá, premišluje par trenutkov, potem pa ubere pot do sprednje sobe. Njuhala je kakor lovski pès. Pred osebami in predmeti, kjer je bil kakšen kósec skrit, ustavila se je in se ni dala odpraviti, dokler si ni prisvojila dotičnega odtržka. Izgubila je nagón do iskanja potem, ko je že večino kóscév imela nabranih. Istotakó je razne predmete, n. pr. rokavice, ključe, denár vedno oddala pravemu gospodarju, kakor hitro je z vónjem združila roko in predmet. Po prebujenji ni mogla zvršiti ničesar podobnega in se tudi ni spomnila ničesar. — Zanimivo je, da se je pri tej ženski pri enem in istem poskusu dal zbistriti samó jeden čut — nikoli n. pr. ne vid in vonj skupaj v isti hypnozi.

Po soglasni trditvi raznih avtorjev je hyperaestheziya (čezmerna nenavadna bistrost) sluha v somnambulnem stadiji hypnoze povse obična prikazen. Hypnotik sliši jasno, kar se v vsi veliki sobani govori, razumeje najtišji šepet v daljavi, naznanja prihód osebe, katere korák že iz daleka čuje i. t. d.

Magnetizérji se ponašajo, da umejo predstavljati čute, n. pr. sluh preložiti na dlan roke. Hypnotik odgovarja na vprašanja šepetana na prste. Razumeje se, da je v tem slučaju sluh samó zbistren, nikakor ne preložen. Istotakó so prekladali vid na prste. Zavezali so hypnotiku oči, a dali mu v roko popisano popir. On ga potiplje in čita. Toda on ne vidi s prsti, kakor trdi magnetizér, ampak on ima zbistren tip, s katerim mu je možno razločevati posamna písmena.

Hyperaestheziji čutilí treba pripisavati mnogo stvarij, ki bi se nam inače dozdevale nepojetne.

Drug in najkarakterističnejši znak somnambulne strani hypnoze je izguba svobodne volje. Poskusi nemških učenjakov so doka-

zali, da je človek v tem stanju popolnoma avtomat, ki nima več nobene volje, ki služi eksperimentatorju kakor umétalen strój. On govori, kar se mu narekava; se li eksperimentator smeje ali zvižga, tudi on se smeje in zvižga. Poskušalec igra na njem, kakor na klavijaturi. — Najlože se napravi iz osebe takšen govorč avtomat, ako se mu jedna roka položi na čelo, a druga na podšijak. Ta poskús so imenovali hypnotično fonografijo (Echosprache). Opomniti mi je še, da oseba ponavlja samó óne zvoke ali besede, ki jih poskušalec k nji obrnen z močnim glasom izgovarja.

Tudi Francozje so konstatovali, da hypnoza človeku vzame potem svobodno voljo. Ako se človek polagoma vzbuja iz hypnoze, to se neposredno pred povratom do treznega stanja nahaja v posebnem duševnem položji, v katerem na pol bedí, na pol spí. Uporabi li eksperimentator ta ugodni trenutek, tedaj more človeka podvreči kakeršnikoli suggestiji. V takem takozvanem posthypnotičnem deliriji dá se namreč medium pregovoriti do vsake stvari, dá si naložiti vsakeršno povelje (suggestijo). On mora čutiti, misliti, govoriti, delati, kar se mu vелеva. Povse nezmožen ravnati se po svoji volji je brezvoljen strój v rokah eksperimentatorjevih. V ničemer se mu ne more upirati, akotudi ga prisili k najgršim zločinom.

Že v petdesetih letih našega stoletja je védel angleški kirurg Braid, da se dá dá suggestovati tudi čutna mamíla (hallucinacije). Ukazal je n. pr. osebi, naj gleda na obá póla velikega magneta. Reče ji: »Pozor! Glejte odskakujoče iskre!« Ona pa je res videla, kakó od jednega konca podkve leté iskre do drugega póla. Slišala je tudi njih prasketanje. V drugi seji je videla pramenčke na istem mestu, kjer je magnet prej ležal, akotudi je takrat bil odstranjen.

Somnambula použije s tekom pomandrani popir, ako ji rečeš, da je — potvica; ona gladi in boža isti popir, ako se ji izroča z opazko, da je to drobán ptiček. Pisatelj teh vrst je videl na svoje oči jako zanimive prikazni v tem oziru. — Hypnotizovana oseba je pila vodó za vino, vino za vodó. Poskušalec posadil jo je n. pr. na stol rekoč ji, da se zdaj nahaja v jako mrzli kopelji. In videli smo, kakó so se ji ustna tresla, kakó ji je od silnega mraza kurja pòlt izpreletavala ves život! — Póvédal ji je: »Zdaj sva na vrtu.« Izprehajajóč se ž njo po sobi dejal ji je: »Glej luže! Pazi, da si obleke ne pokvariš!« — Privzdignivši krila je skočila čez mesto, kjer bi imela biti luža. — Nekaj časa potem dejal ji je, pokazavši na stoječo osebo: »Glej, to je sadno drevó; otresi je in poberi češplje!« — Ona vse to natančno storí ter s slastjo použiva imaginarno sadje. Istotakó se je dala pregovoriti,

da ima náhod, da ima n. pr. rano na roki; ona vidi teči krí in čuti bolest i. t. d. Vidimo iz tega, da igra hypnoza baš tisto vlogo, kakor óni čarovni napòj v starih bajkah in pravljicah.

Bodi mi dovoljeno omeniti še nekaj takih poskusov. Prof. Krafft je rekel somnambuli: »Ti si odslej dete osmih let.« — Ženska se z vso elementarno silo, brezvoljnega svojega duhá zamisli nazaj v baš tisti čas detinskega življenja svojega. Tedaj prežiti trenutki vstajajo v njenem spominu prikazujoč se v jasni realni podobi. Ona res ni več tista tridesetletna ženska, ona je zopet osemletno dete. — Vpraša jo nekaj iz verozakona, iz prirodoslovja. Ona odgovarja z ónim zategnenim jednoličnim glasom, kakor govoré šolski otroci. Njeno obzorje je baš tako omejeno, kakor takrat. — Narekava ji nekaj stavkov. Ona jih piše s tistimi okornimi potezami in pismenimi napakami, kakor je pisala v óni dóbi, ki je sedela na šolskih kloph drugih razreda. —

Razumeje se, da jo poskušalec isto tako lehkó prestvarja v možá, n. pr. v vojaka, v kakšno žival i. t. d.

Berillon je uvedel neko deklíco z udarcem na témeni v somnambulno stanje. Ukazal je igrati na muzikalnem stróji, sam ji je deklamoval lepe vërze iz kake drame, a potem ji čítal prijetne anekdote. Deklè je poslušalo z napeto pozornostjo. Črte njenega obličja menjavale so se živo po različnosti predavanih stvari. Védla se je, kakor bi se dejanje vršilo pred njenimi očmi. Poskušalec ji zamaši sedaj levo uho ter nagnivši se k desnemu šepèče vanje neko lepo sceno o dveh zaljubljenicah. Na vprašanje odgovorí deklè, da vidi krajino in osebi; dopolnjuje si to halucinacijo še s svojo domišljijo. V tem, ko je ona še govorila, otvori ji levo uho šepèoč vanje nek grozen krvav prizor. Strah in groza sta se izražala na levi polovici nje obličja, dočim se je desna polovica še smehljala pod prejšnjim prijetnim vtiskom. Berillon ponoví ta poskus ter s pomočjó fotografskega strója posname njeno obličje kažoče dvojen izraz. Jedna polovica žarí v blaženem nasmehu, druga trepeče in bledí v grozi in stráhu! Berillon misli, da je s tem poskusom razrušil harmonično sodelovanje obeh polovin njenih možján, takó da je vsaka hemisfera delovala samostalno.

Suggerovane hallucinacije more eksperimentator menjavati, kakor mu drago. Voda, katere ji dá piti, diši osebi zdaj kakor slátina, zdaj kakor likêr, a pije jo tudi za šampanjca — vse po volji poskušalčevi. — Tudi bolezni se dadé taki osebi v hypnozi naložiti. Poskušalec reče somnambuli z važnim prepričevalnim glasom: »Tvoja desna roka je odslej mrtva.« V istini je ne more geniti, ako tudi napenja ves svoj trud. — Sevédla jo na isti naćin zopet lahko ozdravi.

Druga primera. Poskušalec pokaže taki ženski ključ, rekoč ji: »Ta ključ je gorječ.« Pritisne ga potem na njene gole prsi in glej! ondu se prikaže opeklina kot odtisek ónega ključa, ki je bil sevêda mrzel. — Podaje ji palico z opazko, češ, pretežka je, da bi jo mogla vzdržati. Oseba se trudi, napenja mišice svoje, a konečno paličico vender izpusti na tlà, kakor bi v istini izcрпиła vse sile svojega telesa.

Hallucinacije se dadé izzvati tudi samó s tem, da se udje denejo v neko položje, ne da bi trebalo hypnotiku kaj veleovati. Poskušalec ukaže osebi poklekniti, sklenivši ji roki kakor k molitvi. — Osebi se dozdeva, da je grešnica, da klečí v cerkvi; njena domišljija naslika ji vse nadrobnosti tega položja. Vidi tudi duhovnika v ornatu, sliši bučanje órgelj i. t. d.

Suggestije imajo tudi kriminalen pomen. S hypnotiki se morejo zvršiti največji zločini; oni se dadé dovesti k vsakemu prestopku in pregrešku, k sleparstvu, h krivemu svedóštvu, k umoru i. t. d. Zvršé dani jim ukaz bodisi takoj, bodisi ob gotovem času, po nekoliko dnéh, tednih, mesecih — dà, taka suggestija se lahko izteza na cela leta.

Nam se to ne dozdeva verjetno; a največji učenjaki nemški in francoski zatrjujejo, da je istina. In to je baš óni kriminalni moment, kateri od hypnotičnih poskusov strže hálo nedolžnosti. — Noben občan, nobena država, noben zakonodajec ne sme z mirnim očesom motriti pomočka, s katerim se posameznik opleni največje svoje dragotíne, svobodne volje, s katerim se storí sam strój, služječ v zvrševanje kriminalnih dejanj. — Hypnotik, kateri v treznem stanji izpolnjuje dano mu povelje, ne čuti, da ne dela záse; on se ne spominja, da mu je bila suggestija naložena, niti ne vé, od kogá je dobil ukaz. Spomin na hypnozo vzpuhti popolnoma iz njegove pameti, a povelje ostaja v nji kakor živálji nagòn ter vzbudivši se ob gotovem času z elementarno silo žene človeka k dejanju. —

Lajiku se dozdevajo take reči pustolovske; in vender nam podaje normalno spanje in še bolj bolešno spanje habituelnih somnambulistov (mésečnikov) dosti analogij.

Léžeš zvečer spát s trdnim sklepom: jutri treba ob peti uri vstati, kajti ob pólušestih moram sésti na vlak. Gotovo se prebudiš sam, čeravno si morebiti navajen spavati do osme ure.

Mésečnik vstane z ležišča, hodi po sobi ali po vsi hiši okoli, seza po raznih predmetih, začne tudi navadno delo, s katerim se je bavil, predno je légel spát. Znani so slučaji, da so dijaki dogotovili

svoje naloge, odvjetniki pravdne svoje spise, zdravniki pisali recepte — znova lêgli, a zjutraj niso védeli o ničém.

O maršalu Moltkeji se pripoveduje, da je za zadnje francosko-nemške vojne nekoč po nóči v somnambulnem stanji dajal ukaze za vse tri armade; a drugega dné se ni malo prestrašil, ker se ni mogel ničesar spomniti. V srečo so delali njegovi možjáni tudi v mračnem stanji baš s tisto genijalnostjo kakor v bedéčem položji.

Hypnotika dovesti k zločinom, moglo bi se nam zdeti docela nenaravno podjetje. A izkušnja je kazala, da je hypnoza oster meč, brušen na obéh stranéh. Poskušalec more z jedno ostrino raniti svojega neprijatelja, a druga utegne se obrniti tudi proti njemu samemu. — Človek izgubi sicer spomin na vse, kar se je ž njim v hypnozi godilo, ali v novi hypnozi more se zopet spominjati na vse podrobnosti. To je istina, ki jo opažamo tudi v navadnem spanji.

Sên se jako lahko pozablja. Zaman se trudimo rano v jutru, da bi se spomnili nánj. Njegova senca gineva bolj in bolj in nimamo pomočka, da bi jo zadržavali. Ako smo ves dan zaman premišljevali o njem, utegne se zgoditi, da se nam v nóči nepozvan povrati. Sên denašnje nóči je morebiti ponavljanje ali pa nadaljevanje snà v včerašnji nóči ali pa tudi že davno minulega snà. — Človek more torej imeti dvojno svest: jedno v budnosti, drugo v mračnem stanji. To veljá takisto o hypnozi. Kar se je pri prvem poskusu zasnovalo, more se pri drugem poskusu razkriti. — N. pr. eksperimentator hypnotizuje neko osebo ter ji v hypnozi dá suggestijo (povelje), s katere zvrševanjem se poškoduje tretja oseba bodisi na telesi ali na imetji. Hypnotika zasačijo, hotečega zvršiti ukazani mu zločin. Tirajo ga pred sodnika. Le-tá se prepriča pri zaslišanji, da hudodelnik nikakor ne zna utemeljiti svojega čina. Pokliče torej zdravnike-strokovnjake in dovoli v njih svét, naj se zatoženec hypnotizuje. V hypnozi se razjasni vse. Osnovatelja primejo ter kaznujejo.

Ako bode hypnoza z vedno bolj rastočo veljavo svojo predirala v bodočnosti še širše kroge, bode gotovo činitelj, s katerim mora računjati tudi državno kazensko pravo. — To nam jasno kaže dozdanje vrste.

Da dopolnimo podobo svojo, treba nam tudi omeniti, s katerimi pomočki se hypnotiki zopet predstavijo v normalno bedéče stanje. Skoro vsi avtorji se strinjajo v tem, da prebujenje nima posebne težave ter da se dá doseči s' primerno slabimi dražili, s pihanjem v obličje, z udarcem na ramo, s krikom na uhó i. t. d. Videl sem, kakó je hypnotizêr prebudil žensko s tem, da ji je zapo-

vedal, da se mora vzdramiti iz spanja, kadar on došteje: jedna, dvě — tri! To se je tudi natančno zgodilo.

Vsekako je zanimivo, da se takó zlahka dá prerušiti stanje, katero, samemu sebi prepuščeno, utegne trajati po vsa leta. Vender pa so v literaturi zabeleženi slučajji, v katerih se hypnotik na vse te načine ni dal prebuditi v ne malo zadrego eksperimentatorjevo. Trebalo je poseči po druge krepkejše pomočke, n. pr. po galvanični tok. —

Da ni vsak človek sposoben za hypnotičen poskus, bilo je znano že starim magnetizêrjem. Rekali so: medija so dobra ali slaba. Tudi novodobne izkušnje potrjujejo, da je naklonjenost posameznika k hipnozi jako različna. —

Razpravljalo se je tudi, v čem li sestojé pogoji, ki napravijo človeka za hipnozo sposobnega. Ne dá se tajiti, da se Francozje v spoznavanju živčnih bolezni prekósili vse druge národe. Glavno zaslugó si je pridobil slavni nevrolog Charcot in njegova šola (Richet in dr.). Le-tá se je izrazil v tem zmislu, da je prvi pogój — neuropatična predispozicija (naklonjenost, izvirajoča iz bolnega živčevja). Z drugimi besedami: Kdor je naklonjen raznim živčnim in duševnim boleznim, naklonjen je istotakó hipnozi.

Ta trditev se dá izražati tudi naopako: Kdor je naklonjen hipnozi, mora biti nervozen človek in bržkone živčevje njegovo ni več v popolnem rédu. Dobro zvršen hypnotičen poskus bodi torej svareče znamenje dotičnemu človeku, kajti on nosi v sebi že kalí, iz katerih se zlahka razvije kakeršnakoli duševna bolezen. Kakor silna strast, pijanost, omotica, božjast in histerija, takisto je tudi hipnoza položje, v katerem se dotičnik ne nahaja več v duševnem ravnotežji.

Dobé se nekateri ljudje, pri katerih najnavadnejše stvari provzročajo krč ali omedlevico; so posamezniki, ki n. pr. ne prenašajo alkoholičnih tvarin. Tri čaše piva, ki so normalnim ljudém ljúbo in uspešno krepilo, vzbudé pri takem človeku celo vrsto boleznih znamenj, težák jezik, krč v goltanci i. t. d. Psihijatrija uči, da tudi taki ljudje nosijo v sebi kalí duševnim boleznim in da je alkohol skušilo za jakost živčevja.

Po nauku Francozov treba torej naklonjenosti k živčnim boleznim, da je možno človeka iz duševnega ravnotežja spraviti v pôlmračnost hipnoze.

Temu nasproti trdé Angleži, da véšč eksperimentator more hypnotizovati tudi povse normalnega človeka. Izjema da je samó pri déci in glupcih. K temu mnenju so dospéli tudi v Ameriki, kjer imajo

gotovo dosti izkušnje, kajti ondu se delajo hypnotični poskusi v ogromnem številu.

Našli so se pa zlasti med Nemci izkušeni trezni opazovalci, ki so spojivši obé nasprotni trditvi ubrali srednjo pot, katera je, kakor se kaže, tudi pot istine. Njih tolmačenje podajem v nastopnih vrstah.

Ni prepira o tem, da je naklonjenost k živčnim boleznim za uspešno hypnozo ugodna. Ako Francozje trdé, da je potrebna, to se more tolmačiti s tem, ker oni eksperimentujejo samó z umobolnimi objekti. — Za poskus najugodnejše so histerične žene in dekleta. Neizogibni pogòj k izzivanju hypnoze je napeta pozornost. Radi tega se ne dáde zlahka hypnotizovati živahni normalni ljudje, ker se njih živi duh ne dá takó hitro upreči v takšen jednoličen tir. Izbruhnejo v smeh, če jih magnetizêr z resnobnim licem gladi po udih. Baš iz tega vzroka nima poskus uspeha pri deci in pri topih ljudéh.

Razni národje imajo razno dražljivost živčevja. V različnih zemljah mora torej tudi odstotno število ugodnih poskusov biti različno.

Že zdavnaj je znano, da se morejo hypnotizovati tudi živali. Pred več kot dvesto leti (1644. l.) je opisal učeni jezuitski o. Kircher, (ki je izumil »magično svetilko«) v svoji knjigi »Ars magna lucis et umbrae« zanimiv poskus, ki ga je nazval »experimentum mirabile«.

Kokoši je zvezal nogi. Položivši jo na mizo, potegne s kredo debelo črto na mizi in sicer baš pred njenim kljunom, takó da jo je morala gledati. — Kokoš se ne gane, ako ji tudi véz od nóg odvzameš.

V najnovejši dóbi se je bavil s tem živaljim hypnotizmom zlasti glasoviti češki fizijolog Čermák, profesor v Lipskem. On je opazil, kadar človek drži glavo kokoši takó, da mora neprestano gledati v tisto stvar, kokoš po jedni minuti že nepremično ležêč otrpne, ako je tudi ne držiš več. — Kakor kure, takó je uspaval tudi race, gosí, labóde i. t. d. Take živali imajo v hypnozi razklopljene oči, močno dihaajo, a ne morejo se premkniti z mesta. Dokler je v tej nesvesti, moreš táko žival spraviti v vsakatero položje, n. pr. iztegniti jedno nogo naprej, drugo nazaj, razprostrti jedno krilo — vse ti mirno prebije, ne da bi se premaknila — a bedêča bi v taki lézi nikakor ne ostala mirna.

Preyer je hypnotizoval môrska svinčêta. Držêč jih za ušesa jim je nasadil škripec na nos. Za pol minute je nastala otrplost. Živali so dale delati s sabo vse, kakor ne bi bile žive in kakor da je njih teló od voska.

Henbel v Kijevu je opazil, da se tudi žabe mogó takó uspavati kakor kokoši. Polóži žabo vznak (na hrbet) in zapreči, da ne more

skočiti na noge. Za 5—10 minut opusti žaba vsako gibanje svojih udov; ako jo pustiš v tem položju, ležala bode po 4—6 úr v popolni brezsvesti samó zató, ker je ta léža zánjo nenavadna.

Težko je ugeniti, ne izvira li takšna katelepsiya iz golega strahú. Do tega sklepa nas vodi izkušnja pri drugih živalih. Imamo li ptiča v stisnjeni pēsti ter odpremo zdajci roko, takoj obsedí ptič za nekaj hipov na odprti dláni, krččē se in globoko diha joč.

V tem zmyslu se tudi živali med sabo hypnotizujejo. Pripoveduje se, da gadje z bleskom očesa svojega omamijo svojo žrtev (golobe, domače zajce i. t. d.).

Tudi na rastlinah so opažali katelepsijo. L. 1711. poslal je La Hire francoski akademiji razpravo o ameríkanski rastlini »Dakryo cephalus«, katere cvetovi kakor vosek ostajajo v vsakem jim danem položaji.

Treznemu poslušalcu je prihajalo gotovo že večkrat na misel vprašanje: ni li hypnoza škodljiva?

Amerikanec Beard je priredil gotovo več nego tisoč poskusov, a nikoli ni zapazil niti najmanjše škode na duhu ni na telesi svojih objektov. On zmatra torej hypnozo za duševno stanje, ki je še v normalnih fiziologičnih mejah, nimajoč nobenih fizičnih nasledkov.

Sodba avtorjev, ki gledajo hypnozo z drugega stališča, izpada ináče, kakor se razumeje samó ob sebi. Nekateri trdé, da človek po dostikratnem ponavljanji hypnoze zlahka podlegne duševni svoji bolezni. V hypnozi se napenja tetiva pozornosti takó silovito, da sčasoma izginejo zadnji sledovi svobodne volje in na njeno mesto stopi goli avtomatizem. Vsak poskus približa človeka nenormalnemu stanju in sčasoma se izmakne organizem za vselej duševnemu ravnotežju.

Vse take nasprotujoče si trditve so same teoretične hipoteze, ki se doslej še ne dadé podpirati s praktičnimi izkušnjami. A imajo vsaj to dóbro, da svaré lajika, naj ne privoli v eksperiment, ki ga ne razumeje.

Znano je namreč, da so magnetizujoči kruhoborci često z brutalno brezozirnostjo igrali z ljudmi, ki so se prostovoljno oglašali za njih poskuse. Jeden najbolj razslutih magnetizérjev je bil Hansen. Na Dunaji so mu bile daljne produkcije prepovédane po policijskem reditelstvu, katero si je v to zvrho dalo predložiti votum tamošnje medicinske fakultete. Le-tá votum slóve v glavnih potezah:

Stiskanje žil in živcev na grlu, kakor je to storil Hansen v manipulacijah svojih, utegne imeti nasledke škodljive zdravim osebam. — Isto-takó more trpeti škodo na zdravji svojem človek, na katerega teló,

med dvema stoloma obešeno, magnetizêr sêde ali se nánje po konci postavi. Brezzavéstno stanje v obêe utegne biti škodljivo za dotično osebo, zlasti ker je bilo provzročeno po êloveku nevêšêem zdravilstva, ki nima pojma, kar se tiêe obsega in nasledkov porušenih živênih funkcij.

V katero zvrho se torej prirejajo hypnotični poskusi? — Vender ne samó v zabavo prisotnih gledalcev?! — Ima li hypnoza tudi kakšno korist?

Mesmer in njega nasledniki so se ponašali, da z magnetizovanjem ozdravijo vsakatero bolezen. Trditev le-tá se nam dandanes dozdeva smešna, a vender je morebiti zrnce resnice v nji.

Vse vére vredni in kakor se kaže, prvi temeljiti poznavatelj hypnoze, angleški kirurg Braid je zvrševal v hypnozi z dobrim uspehom male brezbolestne operacije. Isti avtor pripoveduje o sebi, da so ga l. 1844. trpinêile neznosne revmatiêne bolesi. Hypnotizoval se je tedaj sam ter dal povelje, naj ga po preteêenih desetih minutah vzbudê. Vzbudivši se je bil prost vseh bolestij, ki se se povrnila stoprav v osmih dnêh. Po zopetni hypnozi so izginile, ne da bi se prikazale več celih šest let. — O tej priliki opominja Braid na izkušnje zobozdravnikov, da pri mnogih bolnikih izgine bolesi z zoba, kadar zapazijo zdravnikove klešêe.

Esdaille v Kalkuti je izdal l. 1854. knjigo, v kateri natanko opisuje nad 200 operacij na glavi, katere je izvêl v hypnozi.

Tudi znameniti pariški operatêr Broca pripoveduje v »comptes rendus«¹ pariške akademije, da je l. 1859. zvršil jako opasno operacijo na hypnotizovani gospê.

V najnovejši dôbi se je prikazala hypnoza kot eminenten zdravilni pomoêek zopet na medicinskem obzorji. Marsikateri zdravnik javlja, da je s hypnozo ozdravil n. pr. brezêutnost kože, neuralgije, manjšo korejo (sv. Vida bolezen) itd.

Na kliniki g. prof. Krafft-Ebinga se uporablja hypnoza zlasti pri máternici, histerični božjasti in odrvenêlosti. Prepriêal sem se sam, da so se dosegli najlepši uspehi.

Zdravniške novine v Franciji patentujejo v zadnjih letih hypnozo tudi za neizogiben pomoêek pedagogike.

Lehkomiselna ženska se hypnotizuje. Eksperimentator ji naslika v hypnozi z zgovornimi besedami njeno moralno propast, podaje ji dobre nauke ter ji zapové s sugestijo, da mora odslej uzorno in pošteno živeti. — Probudivši se je bila tá ženska odslej, najskesanêjša Magdalena.

Bodoênost pokaže, do katere meje seza zdravilna moê hypnoze. Želimo ji najboljšega uspeha ter upajmo, da bode kmalu važen in legitimen faktor v medicinski znanosti.

Preostaje nam še rešiti težko vprašanje: v čem nam je iskati vzroka hipnozi.

Naša dōba je storila že velik korak naprej, ker je dokazala, da hipnoza ni gola prevara, ampak da v istini eksistuje. Kaj je njen pravi vzrok, to se še ni moglo dokazati, ampak samó slutiti. Nekateri učenjaki tolmačijo jo z nastopno hipotezo.

Hipnoza je nasledek porušene delavnosti možjān in sicer ónega dela možjān, ki je organ svesti, namreč možjānske skorje. Kadar se njena delavnost poruši, utrne se zavest. Ko se utrne zavest, izgubi človek svobodno voljo in pade v hipnozo. —

Kakó se pa poruši funkcija možjānske skorje? Ako se v njo dotaka premalo krvi. Če se namreč razdražijo občutni živci, skrčijo se reflektorno (odsevno) óne žilice, po katerih teče kri v možjānsko skorjo. To mnenje podpirajo razširjeni zenici in vse obličje hypnotika, ki je blede, kakor pri mrtveci.

Ako v možjānski skorji primanjkuje krvi, tem več je je pod njo v takozvanih subkortikalnih središčih. Odtod izvira ona čudovita spret-nost hypnotika, da posnema in izvršuje vse, kar eksperimentator dela ali mu zapoveduje.

Prvi, ki je z znanstvenega stališča razjasnil čudovite pojave hyp-notične, bil je prof. Heidenhain v Vratislavi. Z mnogimi fizijološkimi poskusi je korenito ovrgel splošno mnenje, da se ti pojavi ne dáde raztolmačiti z navadnimi prirodnoslovnimi zakoni. Ni najmanjša zasluga njegova, da je s svojim delom »Der sogenannte thierische Magne-tismus« Leipzig 1880, zaprečil nevarnost pretečo od strani prazno-vérstva in misticizma, ki sta s pomočjó hipnoze hotela razrušiti véro v splošno veljavo prirodnoslovnih in svétskih zakonov.

Ako bi tudi hipnoza v bodočnosti ne izpolnila optimistične nádeje stavljene v njo, tóliko je gotovo, da je preiskava njenih pojavov v obili méri poplačala trud učenjakov, delujočih v človeštva korist. Prepričan sem, da ne bode več pozabljena v vekih bodočih.

Z vso pravico smemo pričakovati, da nam bode znanost človeška prikazala hipnozo v še jasnejši podobi, ko nam dokaže tudi njene prave vzroke. Mi pa ji klíčemo s pesnikom:

»Felix, qui potuit rerum cognoscere causas!«

Slike iz rudárskega življenja.

Spisal Slávmir.

III. Velika nesreča.

Minilo je že nad štirideset let, odkar je bil nastal v »jami« veliki ogenj. Kakó je nastal, tega nihče ni danes ne vé. Kar valiti se je jel dim od rôva do rôva navzgór. Napeli so rudárji vse svoje moči, da bi pogasili ogenj, ali niso mogli. Dolgo so se trudili, toda napósled so morali paziti náse in hiteli so na beli dan, uvidevši, da tu ne more pomóči človeška roka. Le nekateri so bili ostali še notri; oddaljili so se bili od drugih, gasèč ogenj. Ko dospó rudárji na svetlo, videli so, koliko jih je še v jami. Čakali so menèč, da tudi tovariši kmalu pridejo vènkaj. Ali ker jih le ni bilo na víd in ker se je dim jel valiti v gostih oblakih iz rúdnika, skrbelo jih je bolj in bolj. Izmed množice, ki se je bila zbrala prestrašena okoli rúdnika, čuli so se mnogi glasovi, kakó naj pomorejo nesrečnikom. Jok, vzdihovanje, skrb, žalost, vse je bilo tu združeno.

Konečno ukrene neki uradnik z več možmi iti na pomoč. Pokleknili so, prosili sv. Ahacija podpore in pomóči in šli v jamo. Prihitevale so ženske, branèč jim, naj nikar še oni ne hodijo v gotovo smrt. Tudi rudárskega uradnika mlada soproga vidèč svojega možá, hotečega iti v globino, branila mu je, prosila ga za božjo voljo, a nič ni pomoglo: kar so ukrenili, izpolnili so in šli.

Čakali so ljudje na vrhu dolgo, dolgo, vender le jih ni bilo na dan, Minila je ura, dve, tri, popóldan, ali nobenega ni bilo iz jame. Tudi po nóči so stali tam ljudje čakajoč jih, toda nikogar ni bilo. Na pómoč takisto nikdo ni mogel, ker púh, prihajajoč iz »jame«, bil je takó hud, da ga ni mogel nihče vztrpeti. Minila sta dva dneva, trdno so bili prepričani rudárji, da so mrtví vsi tovariši. Kakó so jokale ženske, ker ljubljenega možá ni bilo več na izpregled! »Nesreča, nesreča nikoli ne praznuje,« dejala je prva, druga pa je pristavila: »Oh, saj je to pomenjalo nesrečo in smrt. Vsak dan, ko je šel Matija na delo, poljubil ga je otrok in pokrižal z blagoslovljeno vodo; le óni dan ni bilo otroka baš domá in odšel je brez poljuba na delo; ko je pa prihitelo dete domóv, oh, kakó je jokalo, uvidevši, da je atej že odšel, predno ga je moglo poljubiti. Plakalo je in stokrat povpraševalo, če bo atej hud, ko se vrne iz »jame«.

Minilo je več dnij, za čakajoče ljudi prava večnost, napósled je vender jél ugašati ogenj. Šli so rudárji v jamo iskat ponesrečenih tovarišev in našli so jih vse mrtve. Spravili so jih na dan in z jokom in nebrojnimi solzami nesrečnih žen in otrók položili v zémľjo. Piramida stoji na njih grobu in na nji so tudi udòlbena imena ponesrečenih rudárjev. Ako obiščeš kdáj rudársko naše mestece in se ozreš po pokopališči, zapaziš jo na hip.

Preskrbeli so osirotéle družine s pokojnino, katera pristáje dosluženemu rudárju, a src jim niso mogli ozdraviti. Najbolj pa so ti dogodki vznemirili mlado vdovo uradnikovo, ki je bil tudi v jami ostal.

Pomračil se ji je um, blédlo se ji je dolgo časa, napósled se ji je vender obrnilo na bolje. Bivala je pri očeti, dosluženem častniku, v našem mesteci. Prve pomládne dní si videl vitko gospo v črni obleki s šopkom pomladánjih prvencev stopati po cesti, ne menéčo se za mimogredoče ljudi. Šla je na pokopališče, podičila piramido s šopki in srčno molila. Poleti vsak sléharni teden je nosila vence lepó spletene na piramido do pozne jeseni, dokler je bilo móči dobiti cvetic.

Časih pa je stala molčé pri rúdniku čakajoč soproga svojega in zrla nepremično rudárje, ki so hiteli iz »jame«. Ko so vsi odšli, šla je tudi ona molčé, zróč v tlá, proti dómu.

Neko jesen je bilo. Šla je v gore po zadnje jesenske cvetove. Mrzlo je bilo, sneg je jel naletávati pokrivajoč sinje gore z belo odejo. Ni je bilo domóv. Skrbelo je očeta, kam mu je zašla. Ljudje niso védeli ničesa gotovega povédati o nji. Drugi dan pa je kmet z vozom prišedši iz górske vasí, pripeljal s seboj žensko pol zmrzlo in onemoglo, katero je našel ležóčo visoko tam v gorah kráj ceste s šopkom poznih cvetic v roci. Še tisti dan je »ugasnila«. —

Tešilo.

Z drevja pada listje vélo,
Vse okrog je onemélo,
Žalost, kamor zró očí;
Ptice so od nas odplule,
Cvètne rože se osule,
Vsa priroda trudna spí . . .

Srcé togepolno moje !
Kaj hoté li tožbe tvoje ?
Kaj mi zmerom koperniš ?
Kmalu, védi, mir dobiš !
V grobu bodeš skoro spalo,
Sladki pókoj uživálo . . .

Janko Leban.

Spomini na okupacijo Bosne.

Ob nje desetletnici spisal Anton Svetek.

(Dalje.)

Kmalu začne grmeti in rdečkasti bliski švigajo nad nami razsvetljujoči robato pogorje in gosto meglo, katera je v nôči legla po dolini in planoti. Strašen vihar nastane in zdi se, kakor bi se divje pošasti podile nad nami po prastarem lesóvji. Močna plôha se vsuje na nas. Daleč tam za »Lisino planino« zasveti se blisek zadnjikrat, strela švigne po višini in takó silovito udari v stari prales, da se daleč na okoli strese zemlja. Jedva umolkne otlo grmenje, presenčeni nas strél v nižavi. Prvi, drugi, tretji, četrti strél nas uvéri, da se tu zdolaj godé resne reči. Zdaj pa se ne ganemo več z mesta, razpostavimo vedéte ter se pripravimo za slučajni sovražni napad. A kmalu prejenja streljanje in zopet je vse tiho.

Ob jutranji zori — bilo je dné 5. avgusta — vrnemo se nazaj v tabor. Tu so se zbrale že vse čete na odhod. Vrtélo se mi je v glavi ravno takó, kakor nekda v Ljubljani, ko sem prenočivši na sijajnem plesu v starem strelišči vračal se domóv spominjajoč se bližanja iz očíj svojega razrednika. — V taboru pozvém pravi pomen ónih strélov v hosti. Tolpa sovražne konjice je napala našo na vélíki cesti stoječo stražo 10. strélskega bataljona. Umeknila pa se je zopet po kratkem bóji. Očividno je bil njen pohod namenjen ogledu naših pozicij in čet. — Nikdar ne pozabim bridkosti te strašne noči. Da ne govorim o gladu, o ponočnem poslovanji na tuji zemlji, o slabem deževnem vremeni, čudim se dandanes samó fizični zmožnosti človeški po trudapolnem dnevnem potovanji vso noč prečuti in naslednjega dné dostojno se biti s sovražnikom. A čudim se tudi sreči, da nisem prišel na pot, po katerem se je sovražna konjica približala, dasi sem zabredel daleč čez mejno črto naših prednjih stráž.

V taboru mi posluži strežáj s pičico črne kave in ruma in poročivši polkovniku o ponočnih dogodkih stopim na svoje mesto pri četrti stotniji.

Hkratu odrinemo iz tabora, dobro vedóci, da se nam bode boriti s sovražnikom. Ukaže se nam korakati z vso pozornostjo, smeti nam ni niti bobnati niti na rog trobiti. Vsak vojak mora imeti nabito puško. Prednje in ob stranéh nas spremljajoče straže se izdatno pomnožé, da se prepreči zavraten napad.

Pot nas véde proti »Varcar-Vakufu«. Korakamo jedva jedno uro, pozdravijo nas že sovražne, poleg gozdnega roba na »Rogeljnem sedlu« nastavljenе čete z gostim streljanjem. Za trenutek postanka na cesti dojde ukaz, da mora prvi bataljon posesti brda na levi ter po-lagoma avanzirati in če mogoče obkoliti sovražnikovo krilo.

Krasno, kakor domá pri vojaških vajah razvije se kolona prav pravokotno na cesto, ne menéča se za sovražne krogelje, katere nam pogosto zvižgajo mimo ušes.

Sovražnikovo streljanje pa je premočno, ne moremo dalje in mo-ramo se ugnezditi in počakati, da pokažejo naši strélci, kaj znajo.

Meni prilika nakloni ugoden prostor na holmci, s katerega lahko opazujem ne le spredaj sovražnika, ampak tudi ob desni daljni razvitek naše vojske. Krasen prizor je to. Vrsta za vrsto prihajajočih čét se spušča v brzem teku na desno in na levo proti sovražniku v bôj. Tam v zatišji se zbira naša konjica, tu za holmcem tovoré górske topove, na brzih konjih dirjajo ordonanci čez goro in plan. A kadar čujem v bôjni vrsti stok in krik ranjencev, ko slišim strahovito preklinjanje naših vojakov na turške napadovalce, obide me strah in groza.

Pridruži se mi stotnik S, séde poleg mene, zapali smodko in reče šaljivo:

»Kakó se počutíte?«

»Prav dobro ne!« odgovorim.

»Zakaj pa ne? Saj še nismo imeli prilike slišati takega mičnega koncerta, kakor je danes, odkar nam je zbolel preslavni naš kapelnik,« pravi stotnik.

»Kaj je res zbolel?« vprašam.

»Kaj pa da, tam v Stari Gradiški leži v bólnici,« odvrne stotnik.

»Ni mogoče! Mislil sem že res, kakor se je govorilo, da nam je ta mož pokazal peté.«

»Ali slišíte, gospod stotnik, kakó čvrsto frčé krogelje nad nama?« vprašam dalje.

»Dobro, jako dobro jih slišim,« odvrne stotnik, »in baš hvaležen sem, da jih slišim. Le pazite, da jih boste tudi Vi dobro slišali in čestitam Vam, da imate dober posluh, če ne bi pač morali tóli bolj ču-titi,« straši me moj predstojnik. »Ali tudi morebiti ni res, da je za naju tóli menj nevarnosti, kolikor več svinčenic slišiva frčati?« nada-ljuje stotnik.

»Kakó to?« čudim se jaz.

»E, kaj Vam bom razlagal, saj ste že dozoreli do prave pameti, in lahko si mislite, da le óna kroglja se bo zavrtala v Vaše truplo,

katere ne boste slišali frčati, a druge krogelje naj Vam zvižgajo, da se mréna v ušesih krči, druge so nedolžne. Ali tedaj ni res, da čim več krogelj slišiva, tem menj nevarnosti je za naju?» šali se stotnik.

»Res je, gospod stotnik,« rečem, »prav dobro ste jo pogodili, zdaj pa se tudi več ne čudim, da vsaki taki zvižgajoči svinčnici naredim ponižen svoj poklon.«

»Tega se že še naveličate,« pravi stotnik, »kadar boste spaka bolj poznali. Danes, menim, ste se pač šele prvikrat seznanili ž njim.«

Po tem dvogovoru umolkneva za nekoliko časa, kajti zvižganje svinčenic je bilo že jako neprijetno. Mene to vznemirja in vprašam stotnika, če bi ne bilo umestno, da se premakneva na drug kraj.

»Ali se Vam ne zdí,« pravi stotnik, »da je sovražnikovo streljanje gosteje nego je bilo, vender zvižganje svinčenic pojenjuje?«

»Dà, resnično je takó,« rečem, »ali čujem neko, kakó bi rekel, neko cekcékanje že prav blizu ušes in sliši se vedno gosteje.«

»Dà, dà, gospod poročnik,« odvrne stotnik, »kmalu imajo tudi naju na muhi. Pojdiva!«

In stotnik se hitro vzdigne ter odide. Res so se jele svinčence blizu mene vrivati v zemljo. Krogelja prileti, pade tik roke, na katero sem vstajajoč se opiral, na tla, zdrsne in mi oškropí obraz z blatom. Sedaj pa skočim kvišku in grem za nekoliko korakov više, holmcu na grebén. Ozrem se v dolino in vidim tu naše v kotlinskem zatišji zbrane ulance, ki se z visoko vzdignjenimi sulicami ob desnem pritličji holmca baš spusté v naskok na levo sovražnikovo krilo. V tem trenutku se čuje prvi strél iz topa in naša godba zaigra cesarsko pesem. Iz tisoč grl zagrmí: »Živio Fran Josip!«

Stokratni odmev živio-klicev v gozdu, glasni krik »Allah-il-Allah« naših nasprotnikov, zvižganje puškinih krógelj, vrišč in piš ter razpokanje šrapnélov — to je nepozaben prizor.

Godba umolkne, živio-klici utihnejo, tembolj razsaja pa bój. Sovražnik v dobrih pozicijah se ne gane ni za korak. Barjaktar z rdečo zastavo v roki oduševlja ljute sovražne čete. »Po njem!« čuje se v jednomer med našimi strélci. Dokaj pušek pomeri se nánj, a brez uspeha. Pomaknemo se za petdeset korakov dalje. Od zadaj čez naše glave prileti šrapnéł, pade blizu barjaktarja na tla in se razpoči. Zdajci se zgrudi barjaktar smrtno ranjen v prsi. Svinčeni šrapnélov kósec mu je predrł teló nad srcem. Mož je moral imeti veliko vpliva na Turčine, kajti takoj, ko je padel, jele so se sovražne čete pomikati nazaj proti Varcar-Vakufu. Barjaktar je bil res težko ranjen, ali še je živel, ko smo prišli mu blizu. Videl sem ga, kakó je vihtel po zraku samo-

kres v smrtni borbi in krčevito ga še stiskal k sebi, ko mu je infanterist s strélom v uho izpihnil zadnjo iskro življenja. Bòj je trajal pòldrugo uro in niti nam niti sovražniku ni napravil dosti kvare. Osvedočili pa smo se, da ima nasprotnik dobro organizovano vojsko. Posamezne oddelke so vodili turški begi prav po strategičnem in taktičnem propisu, ukazovali so premišljeno in se podpirali med seboj vzajemno.

Naši nasprotniki so bili turški vstaši, ki so po nasvetu znanega Hadži Loje hoteli nam zabraniti vhod v Bosno. Znamenito je, da razven nekaterih imenitnih begov Bošnjaki nikakega pojma niso imeli o sili Avstro-Ogerske. Ko smo ujetim vstašem očitali bedaste njihove misli, da bi kdàj mogli se uspešno braniti nam, ker ima naš car »čuda askerov«, dejali so, da jih ima veliko, če jih je toliko, kakor jih ima Srbija. Da Slovani živé tudi v Avstriji, kakor v Bosni, to jim ni bilo doumno. Nazivali so nas navadno z imenom »Švaba«.

Števila vstašev v bitki na Rogeljnem sedlu nismo mogli dobro ceniti, ker niso prišli strélci iz gozdnega roba na plano. Po razdalji sovražnikove fronte in po tem, da so strélci polagoma ostavljali bojšče ter po ovinkih izginili za mestom Varcar-Vakufom, šteli smo jih le oddelek vojske, ki ima namen, ogledati si bròj in priprave nasprotnikov. O tem smo se osvedočili že dva dni pozneje v krvavi bitki pri J a j c i.

Bitka na Rogeljnem sedlu, na sebi mala, bila je kàj velikega pomena. Ne le, da se nam je ukazalo brzo iti dalje ter sovražnika kruto napasti, kjerkoli ga zasačimo, postopalo se je odslej proti Bošnjakom strogo po vojnih zakonih. Še večje važnosti je bila bitka za nas, ker je nam razjasnila položje in nas postavila v pravo pravcato vojno razmerje.

S tem je bilo dognano, da pri okupaciji Bosne mora teči kri in da mirnim potem ni več doseči zaželènega smotra.

Rekel sem, da v prvi bitki na Rogeljnem sedlu nismo imeli znatne škode. Vender hočem omeniti dragega mi prijatelja, katerega je tu zadela smrtna kroglja. V bitki je pal nadporočnik Herman Doksat, rojenjá Postójinčan. Ko napravi »juriš« na Turke, udari sovražna svinčenica na daljnogled, ki mu je visel spredaj ob levi, takó nesrečno, da mu predere trebuh in mu mnogi stekleni kósci razmesarijo drób. Doksat je bil jak človek, čvrste postave in srčen vojak. Prenesli smo ga v Varcar-Vakuf v bólnico, kjer je preživel še dva dni v groznih mukah. Bolečine pa je trpel mirno, časih zaškripal z zobmi, na tolažila okrog postelje stoječih prijateljev pa vedno pevaje odgovarjal:

»Miruj, brate, srečen vsak,
Kdor umrje kot junak.« —

Izdihnil je dušo junaško. Pokopali smo ga na katoliškem pokopališču v Varcar-Vakufu in poznejša tamošnja posadka pijonirjev mu je poskrbela zgradbo gomile in primeren spomenik.

Po porazu na Rogeljnem sedlu so vstaši bojišče v lepem rédu zapustivši izginili po ovinkih, kakor sem povédal, za Varcar-Vakufom, razpršili se in v posamičnih krdelcih pritiskali nazaj k svoji glavni vojski, katera se je pomikala od Travnika sèm proti Jajcu. Mi pa predsedši Varcar-Vakuf, pravo pravcato turško, od nesnage smrdeče mesto, utaborimo se na drugi stráni.

Prvi bataljon 17. pehótnega polka razpostavi prednje straže. Takó me doletí usoda, da mi je tudi drugo noč prebiti brez spanja. Do skrajnega živca utrujenemu telesu pa ne pomaga niti dobra večerja, niti strah pred sovražnikovim handžarjem. Prosèč za nekoliko počitka zaradi neizrečene utrujenosti bridko čutim vojne zahteve ostrost, in stotnik mi kratko odgovori: »Nimam pravice Vam izredno olajšati službe. Idite na delo in storite, kar skromne moči dopuščajo.«

Šel sem, toda moči so me popolnoma zapustile. Omedlel sem in spominjam se, da sem vstal drugi dan, ko je solnce že visoko nad nami sijalo, iz kopíce rahlega sená. Kopíco je naredil pošteni sluga in tudi za zajutrek mi pripravil dobre juhe. Stotnik mi ni očital slabosti, ali še celó sladkega spanja, dasi je moral on sam prečuti vso noč. Opóldne, baš ko se pripravimo h kosilu, čujemo iz divizijskega štabnega stanišča znamenje, da se nam je združiti in v naglici zbrati na véliki cesti ter brzo odriniti proti trdnjavi Jajce. Hitro se odpravimo in korakamo v pozno noč do vasi Jezero. Onikraj te vasi, dve uri hodá od trdnjave, ustavimo se. Ni daleč do tja, ali trdnjavo po nóči pohoditi, v kateri je bržkone še sovražnik, ne bi bilo umestno. Nočujemo torej na planem za omenjeno vasjó. Vender se odloči oddelek drznih prostovoljcev pod poveljstvom poročnikovim, da bi se, ako mogoče, utihotapil v mesto in natančneje pozvédel o sovražnikovih nakanah. Dva vozá posede ta drzna četica. Vozóva zdrdrata, kmalu pa se vrnetá. Četica je pozvédela, da v trdnjavi mrgolí vstašev, da pač stráž na to stran trdnjave nimajo razpostavljenih, zabita pa so mestna vrata in nihče ne more noter.

Poročilo je vznemirilo zlasti vojvodo Virtemberskega in že proti jutranji zóri je bilo, ko je ukazal, da se morajo straže na okrožji taborovem izdatneje pomnožiti. Vznemirjalo ga je menda tudi, da je bila jedna brigada njegove divizije še dan hodá za nami in da ni mogel računjati nánjo, ako nas prihodnje jutro napade močnejši sovražnik.

V taboru je sanjal to noč marsikateri vojak poslednji sèn in marsikdo se ni nádejal, da bode jutri obsoré že spaval smrtno spanje.

Za rana, jedva ko so solnčni žarki prešinihi góste, po širem obnebbi nakopíčene temne oblake, razpošlje vojvoda patroljo konjice, da si ogleda sovražnikove pozicije. Patrolja se kmalu vrne. Poročilo njeno nam obeta hud bój z močnejšim i ljutim sovražnikom. Tiho se zberemo in naglo odrinemo iz taborja. Pot nas véde na severnem brégu nad štiri kilometre dolzega, ozko stisnega jezera, ležečega v véliki dolini Lisine planine. Na levi stráni kipé v nebó strmeči hribi, na desni je jezero. Gora se dotika v vznožji prav blizu ceste, da se ni mogoče ogniti niti na levo niti na desno. Pogorje se spušča na konci jezera v prostorno kotlinsko dolino. Iz jezera izteka potok Pliva, ki se izliva na južni stráni trdnjave Jajce v reko Vrbas.

Korakajoči po cesti smo opazovali že iz daljave nebrojno število Turkov v belih košuljah, modrih ali rdečih hlačah, rdeče prepasanih s fesom ali većinoma s turbanom pokritih. Zmatrali smo jih sprva za radovédneže, ki so splezali na vršace v obližji trdnjavinem, da bi se radovali o bójnem viharji. Toda kmálu so se jeli pomikati dóli po pobočji. Sivi dim spredaj na levi stráni in močni pelotónski strél na holmčevem grebénu stoječih vstašev osvedoči nas, da je bilo poročilo naše konjice istinito. Streljanje iz pušek se razprostira hitro ob vznožji, po dólu, čez jezero na óno stran po pobočji sosednega hriba. Kmalu se tudi čuje otlo grmenje iz turških topóv, ki so bili razpostavljeni nekoliko na planem, nekaj na obzidji in tik obzidja trdnjavinega.

Ko čujem trobente glas »Naprej v brzem teku!« hitro pogledam na uro. Ura kaže natanko tri četrti na devet. Kmalu smo na lici mesta, na katerem 10. strélški bataljon in nekatere stotnije 17. pehótnega polka bijejo že prav vroč bój s krutim dušmaninom. Prvi bataljon 17. pehótnega polka pride na bojišče v zadnji vrsti bojevnikov ter početkom bója poskrbí vojnim četam rezervo.

Vstaški strélci so se ugnezdili za umetno ali po prirodi utrjenimi nasipi po vsi nižini in na podolji pred trdnjavo ter krčevito obtičali v svojih pozicijah skoro prav do konca bitke. Pritiskali pa so s pomočjo svoje rezerve zlasti na naše levo krilo, tja, kjer so stali naši Hrvatje. Tu so turški konjiki z ostrim handžarjem često napadali naše čete, dočim so imeli vstaši v središči in na levem svojem krilu najspretnejše strélce.

Pri nas so šli v bój v prvi vrsti 10. strélški bataljon, potem najstotnij 17. in dvanajst stotnij 53. pehótnega polka (iz Zagreba), jeden oddelek ulancev in dve górski bateriji z osmimi topovi. Strélci

(iz St. Pöltena z zlatim bataljonskim rogom) na desnem krilu, Kranjci v središči in Hrvatje na levem krilu. Bilo nas je skupaj blizu 5.000 mož. Vstaši so bili mnogobrojnější. Imeli so, kakor smo jih cenili in kakor smo pozvedeli od ujetnikov in tamošnjih prebivalcev, več nego 7.000 mož, mnogo konjice in šest Krupovih topov.

Ob najstih dopoldne se je odposlal zadnji oddelek naše rezerve v boj in odséhal smo se borili dobro v svesti si, da, če se ne ubranimo sovražnika, dati nam je glavo pod ostrim handžarjem ali poskakati v jezero in ondu poginiti, kajti povrniti se po ozki cesti in tu sovražniku ubežati ne bi bilo mogoče. Za nami sploh tudi ni bilo nobene zaslombe. Tretja brigada, kakor sem že opomnil, bila je še daleč zadaj. Jaz dobim ukaz, da mi je iti s svojim stotnijskim oddelkom h górski bateriji št. III./XII., da ostanem pri nji in jo branim sovražnega naskoka. Baš ko se ji približam, začne streljati na sovražnikove topove, ki pa prav dobro odgovarjajo, dasi se je jeden njih zvrnil že po drugem strélu našega topa zaradi strtega kolesa. Proti koncu bitke so se umeknili tudi drugi topóvi, le jeden ne, ki je imel posebno srečo, da se mu ni bilo zgodilo nič kvare. Ta pa je tudi bruhal na nas granáte prav ponosno.

Ker sem prišel k omenjeni, na holmčevi rébri stoječi bateriji, da jo zaslanjam, dana mi je zopet prilika opazovati bójni hrup z ugodnega stališča.

Tu sta bila vojvoda Virtemberški in najvojvoda Ivan Salvator z vsem svojim spremstvom, ne meneča se za sovražne granáte.

Jako opasno je bilo naše stanje od najstje ure dopoldne do četrte ure popoldne. Vojvoda Virtemberški, vrhovni poveljnik, bledí bolj in bolj, kajti ulanec za ulancem prijaše iskat pomoči v podkrepjenje levega krila. A zaman, vojvoda nima niti jednega vojaka, da bi ga poslal v pomoč. Toplo pa naroča sléharnemu ordonancu, naj naznani četam na levem krilu, da zmaga je naša, ako se tam zabrani vstašem, da nam ne pridejo za hrbet. »Moji Kranjci in moji Sanktpöltenčanje stojé v sredi in na desni kakor kameniti stebri, ki se ne omajó«. In tudi Hrvatje na levi so se bojevali hrabro, ali ne samó hrabro, tudi jako umno, ter so preprečili, da se ni uresničila sovražna nakana. Levo naše krilo se radi tega tudi neprimerno podaljša, kar provzroči, da se bójni red v sredi in na levem krilu na mnogih krajih pretрга. Topništvo naše je moralo tu s pomnoženim streljanjem preslepiti sovražnika, da, ako tudi zapazi pomanjkljivost pehóte, ne drzne se napraviti naskoka.

Najhujši boj se vname ob jedni uri popoldne. V tem času napravijo vstaši močen »juriš« (»urá!«) na naše levo krilo. Marsikatera glava srčnih »Leopoldovcev« upogne se pod ostrim handžarjem, a tudi marsikateri vstaš se zgrudi od bajoneta preboden na tla. Hrabrost naših vojakov čudovito odbije ta kruti napad in odséhnal jamejo se vstaši umikati na ónem kraju ter se zbirati sredi bójnih vrst. To se vé, da je naš vojvoda takoj ukrenil koncentracijo svojih čet, kar pa se je popolnoma zvršilo šele ob četrti uri popoldne.

Sovražnik vidéč svojo nezmožnost, ostavi polagoma bojišče. Dasi je boj trajal skoro do šeste ure, vender smo zmatrali po ónem ljutem sovražnikovem naskoku, da se je odločila bitka nam ugodno. Sovražnik potem ni več postopal ofenzivno, tudi ni več pritiskal na naše levo krilo. V središči se je zbiral le zato, da bi se lože odtegnil z bojišča kajti tu je držala cesta v trdnjavo. Mnogi naših nasprotnikov so že ostavili bojišče, ko se spusti zadnja, toda srčna četica Turčinov ob šesti uri v beg. Grenka usoda pa doleti to četico. Zgnéte se na cesti in nánjo se usujejo kroglice iz vseh naših pušek, in tudi naši šrapneli imajo tu smrtno košnjo.

Stotnija, katera nam je ónikraj jezera pokrivala desno krilo, dobro služi, ker iz skrivnega zavetja, hipoma s pelotónskim streljanjem udrihne po bežečih vstaših.

Poraz sovražnika je bil vseskozi popoln. Bežečemu smo vzeli vse topóve, veliko orožja, strelíva in zastáv.

V trdnjavo je zbežal manjši njegov oddelek, drugi so se razpršili. Toda trdnjava je slabo zavetje brez pravih orožnih pomočkov. To je uvidel sovražnik dobro in še tisti večer zapustil Jajce ter pobegnil dalje proti Karavli gori, najvišjemu prelazu tja proti Travniku. — Popisati hočem nekatere podrobnosti bitke.

Kot svedočbo človeške nebrižnosti za svoj život, srditosti in strasti omenjam podčastnika — Kranjca, — kateri je v prvi vrsti boréč in ne menéč se za svoje na levi in desni padle tovariše, vcepil si v glavo, pokončati nasproti čepečega dušmanina, češ, da je baš on tisti peklenski strój, ki izpušča smrtonosne svinčenice, da tóliko ubitih dragih prijateljev leži okoli njega. — Podčastnik poméri nánj. Prvi, drugi in tretji strél ne pogodi. To razkači strélca tembolj, ker mu dušmanin krepkó odgovarja s smodnikom, češ, da je šla kroglja mimo smotra ali da strélec ne zna streljati. Podčastnik se zarotí, da, ako dušmanina po četrtem strélu ne ubije, potem ga napade z bajonetom in na tak način tudi pogine, kajti osamljenemu neposredno

pred sovražno bôjno vrsto bi prevrtalo prsi na stotine krógelj. Pozorno si ogleda še jeden pot nasprotnika svojega in v glavi preračuna razdaljo med saboj in med njim, potem pozove vojake svojega rôja, naj dobro pazijo, kdaj se bode zgrudil óni zlódej! Hladnokrvno poméri — puška počí in tisti trenutek se zvrne Turčin nizdolu. »Poglejte ga, kako se je zvalil,« zavpije, »ta vam ne bo več kaše pihal!« zasmeje se in tovariši se mu grohotajo od veselja.

Na desnem brégu jezera ob vznožji hriba leží vas Zaskoplje. Zaskoplje, jedina vasica v obližji bojišča, ima kakih dvajset turških »kúč«. Iz teh so naredili vstaši trdnjavico ter v stene vsekali mnogo púškaric (Schiessscharten), skozi katere so nas kropili z gostimi kroglijami. Nad vasico se je ugnezdil neki vstaš takó spretno, da je pogodila vsaka njegova kroglja, kajti streljal je v jeden cel bataljon, v 1. bataljon, ki je stal početkom bitke spodaj na cesti v rezervi.

Naše topništvo je že obilo šrapnélov zmetalo v Zaskoplje, naši strélci se mnogo trudijo, da bi ustrelili vstaša, a zaman, ta se ne gane in vasici ne škoduje niti jeden šrapnél ne. Kaj storiti? Dva prostaka si izprosita dovoljenja, da smeta čez jezero in ónikraj zavratno napasti vstaša. Poišeta si majhen, pod staro vrbo stoječ čolnič. V njem jadrata preko jezera in se zmuzata po ozki dolini gôri, da prideta malo više, kjer je čepel vstaš. Hipoma ustrelita drug za drugim, vstaš zbeží v vas in Zaskopljanje, misleči, da smo pred durmi, pobegnejo zapuštivši majhno število, katero se dalje brani. Po končani bitki zvečer se polastí oddelek naše vojske te vasí siloma, očisti pa neljubo gnezdo s tem, da postrelí vse, kar je bilo notri živega. —

(Dalje prihodnjič.)

Misli.

1.

V bodočnost slovanstva verujemo,
A vera jedino je puhla žrtva,
Za to naj bodočnost delujemo,
Kajti vera brez del je mrtva. —

2.

In delo brez vere neploden trud,
I to je pomisliti treba —
Zaupno bojujmo, če boj je i hud,
Pomoči nadajmo se z neba.

3.

Pogumno naj vsak se bojuje,
Med nami ne bódi plahuna;
Adiuvat fortes fortuna:
V tem gaslu iščimo vzpodbuje. —

Y.

Mojega prijatelja povest.

Spisal N. R.

Leta 186* sem, potujoč z Dunaja domov, ustavil se v Mariboru, kjer je bilo takrat mnogo živahnejše življenje, nego dandanes. Maribor je bil takrat takorekoč težišče gibanju slovenskemu in imel je v svojem ozidju mnogo odličnih in odločnih rodoljubov. Jaz sem naletel prav srečno, kajti tisti dan je bil shod zaupnih mož in narodnih prvoboriteljev iz vse dolnje Štajerske. Sešli so se bili zastopniki lepega Murskega polja, ki prideluje najlepšo pšenico in vzreja krasne iskre konje, prišli so odposlanci slavnih Ljutomerskih goric, kjer trs ne rodi preobilo, toda samo ognjevitno božjo kapljico, katera bi pri pravem kletárstvu utegnila prekašati svetovno slavno, kakor bolgarsko rožno olje in dragocena rénska vina; prisotni so bili narodnjaki iz lepih Slovenskih goric, katerih prebivalstvo bi bilo kdaj preponosno, ko bi izredno plodna tla leto za letom jednako rodila; videl sem narodnjake iz imenitnih Háloz, kjer je že Rimec zasajal trs in zgrajal vinske kleti; zastopan je bil starodavni Ptuj, elegantna Slátina, kjer pa, žal, dandanes vsaj v poletnem času že prevladuje žid; zastopana je bila divna, ali še premalo poznana Savinjska dolina; na shodu so bili odposlanci od bistre Save, z bregov meandrski tekoče Dravinje, s podnožja in okolice slikovitega Póhorja, kjer poleg domače ráševine še živi prastara pravljica, kjer hišna in osobna imena in stoletja stari priimki še hranijo tožno zgodovino našo; navzočni so bili rodoljubi izpod visoke sv. Uršule, iz idilične Šaleške doline, iz raznih dolnještajerskih mest in trgov, znamenitih po največ samó radi trdovratnosti, s katero so se ob svojem času z vsemi štirimi branili železnice, katero bi danes radi izprosili na krvavih kolenih; — skratka, zbran je bil cvet razumništva, kar ga je takrat imel slovenski Štajer, na shodu so bili najodličnejši rodoljubi izmed Mure in Save.

Ne spada sicer v povest mojo, vendar prilika je preugodna, da bi se ne spominjal vsaj tistih mož, ki so bili na omenjenem shodu prisotni, a so se v tem preselili v drugo, boljše življenje. Veliko jih je moralo v prerani grob. »Smrt pobira, ne izbira.« Njene žrtve so bili v razmerno kratkem času: Kopač s Slátine, dr. Klemenčič iz Ljutomera, Slavoljub Knez iz Šent-Lenarta, dr. Prelog in dr. Ipavic iz Maribora, graščák Adamović iz Velenja, dr. Kočevár in Fr. Kapus iz Celja, dr. Pavlič iz Vélíkovca, Alojzij Lenček in Balant Sitar iz Bla-

nice, dr. Ulaga, dični Božidar Raič, dr. Gregorič, Šentak z Vranskega, Žuža in Roblek iz Žalca, Tomšič in Jurčič i. dr.

Uzrši izredno to družbo, bil sem resnično oduševljen, preverjen sem bil, da stvar oprta na imenovane in druge, sedaj še živeče rodoljubne može, ne more in ne sme ponikniti. Zastopana je bila inteligencija in resna volja, obe jako odlično.

Pozdravljajoč drage prijatelje in znanke, ugledam tudi možá, čegar prikazen me je presenetila. Prvi trenutek si nisem bil gotov, je li pravi ali ni. Bil je zelo podoben Dorku, nekdanjemu sošolcu mojemu, a bil je ves drugačen.

Dorko je bil poskočen mladenič, življenja poln. Bil je pevec, plešalec, telovadec, najživahnejši med nami, ko smo še pohajali gimnazijo. Bil je krepke rasti, imel je črne lase, modre oči, bil je širokopleč, vitek čez pas, skratka: bil je lep. To pa je tudi sam dobro védel. Kadar koli in kamorkoli je prišel, prvi njegov korak je bil k zrcalu, da je opravil in popravil zunanjšega svojega človeka, posebno pa tedaj, kadar je bil blizu nežni spól, kateremu se je klanjal in laskal z veliko slastjo, z nenavadno eleganco in s posebno srečo. Zrcalo mu je bilo najpotebnejši predmet in ko je nekdanj pozno jeséni bil v plavalnici, kadar se že nikdo več ni kopal, označil nam je to svojo bravuro z besedami: »Takó je bilo že mraz, da v plavalnici ni zrcala ni bilo!«

In tega Dorka sem našel sedaj v Mariboru, toda kacega! Niti senca ni bil nekdanjemu. Nekdanj cvetóča lica so bila vela, prejšnje živahnosti in veselosti niti sledú, neka tiha tožnost se mu je brala z obraza, postaral se je, prej kakor sáje črni lasje so začeli že sivéti, ob sencih so se znale že neprijetne gubé, vse na njem je oznanjalo začetek — propasti človeške.

Stopim k njemu.

— »Ali si, ali nisi?« vprašam ga. »Izpremenil si se, da bi te skoro ne bil poznal!«

— »Sem, sem!« odvrne mi. »Prav praviš, izpremenil sem se. Staro lice, staro srce. Tebe pa sem spoznal na prvi hip. Takóv si kakor nekdanj. Kakó se ti godí, kje bivaš?«

— »Jaz sem v Ljubljani, godí se mi dovoljno. A ti, kje si ti?«

— »Na Ptuji sem že več let, popolnoma osamljen. Veselí me, da se po toliko letih zopet vidiva. A čuj, zborovanje se pričinja. Po zboru me počakaj, da se kàj pomeniva!«

Zbor se je vršil uzorno. Vsi predlogi, vsi nasveti so bili vzprejeti brez ugovora, oduševljeno. Vsak mož je prevzel za svoj okraj dano mu nalogo in prvi vlak je odpeljal večino odličnih zborovalcev.

Dorko pa me je prijel pod pazduho in dejal:

— »Zdaj pa imejva midva zbor. Kam naj ideva?«

— »Pojdiva k Šramlju!« odvrnil sem jaz.

— »Dobro!« Šla sva k Šramlju. Gostilna Šramljeva je bila takrat na glasu, ondu je bila izvrstna postrežba, ondu so se navadno shajali narodnjaki. Gospodar Šramelj ni bil sicer po mišljenji naš, ali bil je jako pošten mož, jednako skrbčev za vse goste svoje. Rekel bi celó, da je Slovence nekoliko odlikoval, vsaj dokler je »Čitalnica« stanovala v njegovi hiši, pošiljal je redno za Silvestrov večer in ob drugih prilikah velikansko steklenico izvrstnega svojega vina. A tudi sicer je bil jako pazen za vsako našo najmanjšo željo in pritožbo, rad pogovarjal se z nami, često ponavljajoč gaslo svoje: »Was war ich? Was bin ich? Was kann ich noch werden?«

Na prvi dve vprašanji odgovor ni bil težaven. Šramelj je bil nekdaj navaden delavec. S pridnostjo in ščedljivostjo si je pridobil tóliko, da je imel par hramov v Mariboru, cvetočo vinsko kupčijo, da je bil spoštovan in tóli imovit, da se je celó peljal k otvorjenju Suškega prekópa. Afriško podnebje pa mu ni prijalo in prinesel je s seboj, kakor skoro vsi afriški potovalci, smrtno kál, katera je rešila zadnje vprašanje »Was kann ich noch werden?«

V to krčmo torej sva šla z Dorkom in naročila steklenico izvrstnega Ljutomerčana, takrat slovitega pod imenom: »Die Perle Steiermarks«.

Natočila sva in trčila prav iskreno na nekdanje sošolce in na blaženo dóbo takó hitro minulih gimnazijskih let. Spominala sva se tovarišev, kje in kakó sedaj ta in óni živí, napósled pa se je govor zapletel tudi v najino osobno razmerje.

— »Si li še samec, ali morebiti že oženjen?« vpraša me Dorko.

— »Samec sem še. Kaj pa ti? Skoro bi mislil, da si že v jarmu svetega zakona, kajti preresen si, prezeló si se izpremenil. Kaj pa, se li še takó pridno koplješ? Na Ptuji je lepa prilika, Drava je za plaváča tvoje vrste kakor nalašč.«

— »Drava?« odvrne pikro, »zakaj pa ravno Dravo naglašáš? Dravo, ki . . . «

— »No, nič hudega! A saj véš, da sem ti bil vedno odkritosrčen prijatelj. Bodi torej uverjen, da so besede moje le golo sočutje, da nisem mislil ničesar žalega, da bi le rad znal, kaj te je takó nemilo zadelo.«

— »Vse prav, a beseda »Drava« vzbuja mi zlè spomine. Drava je nesreči moji vzrok.«

— »Kakó li to? Povèj mi in olajšaj si srce!«

Po dolgem prigovarjanji se je vender udal, potegnil hitro čašo vina váse, potem pa rekel:

— »Bodi ti!« In zapalivši si priljubljeno viržínko je začel pripovedovati:

I.

Dovršivši studije na Dunaji, treba je bilo skrbeti za bodočnost, za ljubi kruhek. Dobil sem mesto na Ptuj.

Mesto Ptuj, záme »kraj nesrečnega imena«, zanimivo po svoji zgodovini, po starinskih svojih spomeníkih, po slikoviti svoji lézi, tebi gotovo ni neznano. Ne razlikuje se mnogo od drugih dolenje-štajerskih mest, povsod tisti nazori, povsod tisto malomestno življenje, povsod človek le tóliko šteje, kolikor meri in rodi njegov vinógrad in kolikor ima vina v kleti.

Gotovo bi bil jaz zadnji, ki bi sploh komu zavidal ugodno gmotno stanje. A gledajoč, kakó so mogotci pri igri na jedno karto stavili po sto, po dvesto do tisoč goldinarjev, drugo jutro pa z ubogim kmetom Háložanom na vse pretege barantali za par grošev, težáke stiskali za par soldov, kakó so z raznimi pomočki uprizarjali pravo robstvo in takó z elementarno močjo, kakor silen ledník, katerega ni dalje ustavljati mogoče, vedno dalje predirali v vinoródne Háloze ter izrivali prvotne posestnike — prevzela sta me gnév in srd. Ostavil sem jih in izogibal sem se takozvanim odličnim krogom, kjer se je pod zunanjo površno olikanostjo le slabo skrivala brezmejna sebičnost.

Začel sem hoditi svoje poti. Sililo me je iz zaduhlega mesta in takó se je zgodilo, da sem redno začel zahajati na Breg, ki je nekako ptujskemu mestu predmestje. Ondu je stala pritlična, a jako čedna gostilna Mlakarjeva. V nji se je točilo izborno završko vino in dobivala se je jako ukusna hrana po prav pošteni ceni.

Záme, ki sem takrat služil le majhno plačo, bilo je že to odločilno. Še bolj pa se mi je prikupila Mlakarjeva krčma zaradi njenih posestnikov samih. Bila ti je to izredna rodbina. Prestopivši hišni prag, čutil si se že domačega in prijala ti je skrajna snažnost in splošni red, še bolj pa odkritosrčno vedenje hišnega gospodarja in gospodinje in preljube njijine hčerke, sedemnajstletne Polonice.

Misli si sedemnajstletno deklico, razcvitajóčo se rožo, vitkoraslo, črnelaso, svetlih očij, kakor dozoréle češnje, gladkega zornega lica, s katerega ti odseva ljubka najivnost in nepopačenost srca. Misli si de-

klico, katere pogled te razvname kakor jasno pomladansko jutro, v katere obličji se zrcali njena krasna notranja slika, nariši si v duhu devico, ni kmetski ni gospodski, a vsekdar ukusno opravljeno, ki te z ljubkim vedenjem svojim pridobi prvi trenutek, ki družbo oživlja — in površna slika Polonice moje je gotova.

Potem tudi umeješ, da je prikazen njena mene in mnogo drugih vlekla z nepremagljivo silo k Mlakarjevim in da smo gostje tekmovali za vsak njen pogled, za vsak smehljaj.

Tekmecev nas je bilo mnogo, ali med vsemi sem bil jaz najsrečnejši, to pa radi tega, ker sem jaz bil jedini Slovenec, ker sva s Polonico vkupe čitala naš takrat jedini list »Novice« in Preširna ter sva časih družno zapela »Luna sije«, »Mila lunica« ali pa »Tam za goro zvezda svéti«.

Jaz nisem virtuozi v petji, ali, kakor se spominjaš, poleg prirodnega sluha dobro izvežban in kadar sem s svojim baritonom spremljal Poloničen sopran, bil je to dvospev, da sem ga bil sam vesel in da so nemški Ptujčani najinemu petju kar glasno ploskali.

Pela sva oba iz srca in divne melodije so sezale v srca poslušalcev.

Preširen je Polonici zelo ugajal, znala je skoro vsega na pamet, poezije Preširnove so vzbudile v nji národno čustvo, zajedno pa mi pridobile njeno naklonjenost.

— »Oh, kakó srečna je bila Primčeva Julija! Kakó jo Preširen preslavlja v nesmrtnih svojih pesmih! Kaj pa Vi, gospod Dorko, ali Vi tudi kaj pevate?«

— »Jaz? Jaz nisem pesnik. Nikoli še nisem poskusil.«

— »Zakaj pa ne? Oh, poskusite, poskusite! Ko bi Vi pesemko zložili, mislim, da bi Vas še rajša imela.«

Besedi »še rajša« zveneli sta mi po ušesih, ko sem ostavil krčmo Mlakarjevo, kakor angeljsko petje in prišedši domóv, začel sem, kar skoro večina pisateljev naših, »kovati pesem«. Koval sem in se znojil, popisal sem par pól popirja, predno sem završil jedini pesniški proizvod svoj, ki mi leži na duši, kakor marsikateremu prisiljenemu pesniku slovenskemu. Evo ti pesmi moje:

Vzdihljaji.

Premnogo na nébu nam zvezdic migljá,
Najlepša med njimi danica je zala,
Najzlahtnejša čednost vsac'ga srcá
Ljubezen iskrena je, ki obsijala
I meni je tožno, nemirno srcé,
Kjer čustva viharja s plamenom goré.

Noč tiha, nam dana za naše teló,
Da bi okrepilo za dan se bodoči;
Obseva nam luna leskeče nebó,
A v srci porajajo vzdihí se vroči.
Oj, luna premila, preneši jih ti
Skoz' okence notri, kjer ljubica spí!

— »Vidim te, da zmajevaš z glavo. Pesem ti ni popolnoma po gódi. Znam, znam, da ima nedostatkov, ne gledé na ,apostrof, da je moj Pegaz bil hrípav in švépav.«

— »No, no, takó hudó nisem mislil. Pesem bi mogla tudi slabša biti«, odvrnil sem mu.

— »Umejem, umejem!« dejal je Dorko. »Tebi pesem tudi ni bila namenjena, pač pa Polonici. A ta je bila vsa radostna, ko sem ji prinesel prvo in jedino pesniško dete svoje.

— »Oh, krasno, krasno!« vzkliknila je. »Gospod Dorko! Vi ste pesnik! Te vrstice so mi prav iz srca vzete. Toda, dovoljajte, kje pa imate ljubico?«

— »Ako Vam je pesem iz srca vzeta, dovolite, kdo pa je ljubček Vaš?« dovoljujem si vprašati jaz.

Na to vprašanje zardela se je Polonica kakor màk in zbežala v kuhinjo. Prišla pa je kmalu nazaj. Pogledavala me je nemirno, plaho, izogibala se pogledu mojemu, a vendar vedno blizu mene imela opravka.

— »Gospodičina!« zaklical sem ji potem, »kdaj pa dobim odgovor na vprašanje svoje?«

Zardela se je zopet, potem pa odvrnila:

— »Vrsta bi bila na Vas, odgovarjati na vprašanje. Sicer Vas pa vabim jutri zvečer na trgátev v naš vinógrad v Hálozah.«

— »Za Boga! O takšnem vremeni, ko že par dnij neprenehoma lije, pa da bi šli v vinógrad?«

— »Pojdem, pojdem! Zjutraj ob petih se odpeljemo. Torej na svidenje v vinógradu!«

— »Smem li upati na odgovor?«

— »Ne vém, kaj bi Vam rekla!« odgovorila je Polonica, a pri slovesi se mi je zdelo, da mi je nenavadno iskreno stisnila roko.

Poln sladkih nádej sem odšel v nečuvnem dežji domóv, opažujoč, v kakó mogočnih valovih dere ljuta Drava proti hrvaški meji. Prišedši domóv sem kmalu zaspal. Ali spanje moje je bilo jako nemirno. Sanjalo se mi je neprestano o povódnji in nepokojno sem se premetaval po postelji. Šele proti jutru me je objel prijeten spanec, toda ne za dolgo, kajti ob 7. uri je prišla stréznica in prve njene besede so bile:

— »Gospod, ali ste že čuli, Drava je ves Breg odnesla!«

— »Kaj? Breg?« zaklical sem, kakor bi me bila strela zadela. »Breg!« Skočil sem iz postelje, napravil se v naglici in ne da bi se umil in počesal, tekkel proti Bregu. Moj tek pa ni bil dolg, kajti prizor, ki sem ga kmalu ugledal, vrgel me je iz vseh mojih nebes, odrevenil me.

Kjer je na Bregu še prejšnji večer stala draga mi Mlakarjeva hišica, drvila je sedaj divja Drava silovito in motno valovje svoje. O Mlakarjevi hiši ni sledu ni tiru več, samo kos proti vodi stoječe stene se je vzdržaval še nad penečim valovjem in kakor ironija na grozno nezgodo je bilo še nihalo na tej steni viseče ure enakomerni svoj 'tik-ták'.

Drava je odnesla vso Mlakarjevo družino in z njo Polonico, prvo mojo pravo ljubezen.«

(Konec prihodnjic.)

Beatrice Cenci.

(Po sliki Gvido Renijevi.)

Oh, lepi so ti, Beatrice, lasci,
Očesce méhko ti igra milôbe,
Po čelu plavajo temni ti pasci,
Kot sancí so iz davne, davne dôbe . . .

Tedaj še ni se vila ti meglíca
Na ustnih, ki jih zdaj turôbno senči,
Brstéla si, kot pómladi cvetíca
Razvíja rahlo póppe, lepa Cenci!

A kakor kíp umétnika očara,
Očarala si svojega očeta,
Da mu srcé opila je prevara
In polastiti hotel se je cveta . . .

Devíca nežna jeklo omočila
Očetu v kri si, krasna Beatrice:
Očetove pa kletve strašna síla
Zvabila te je s sábo med mrlice!

Stopila tožno si na krvni oder,
Življenje žrtvovala svoji zmoti,
A bil rešitelj je umétnik moder
Nebéškega obraza ti lepoti!

Ko zadnjikrat si žalosti kopnela,
In trepetala lahno kot peresce:
Umétnikova rôka je ujela
Na mrtvo platno žalostno očesce . . .

Oh, lepi so ti, Beatrice, lasci,
Očesce čarobno igra milôbe,
Po čelu plavajo temni ti pasci,
Kot sancí so iz davne, davne dôbe . . .

L—j.

Opomnja. Beatrice Cenci, hči plemenitih roditeljev, pala je pod sekíro krvníkovo 1599. l. za papeža Klementa VIII. Lepota uje je vzbudila rôdnemu očetu gréšen pohôt, zato so sklenili brat, Beatrice in mačeha smrt njegovo. Radi tega zločina jih je papež obsodil na smrt. Na morišči jo je bajé naslikal Gvido Reni. Slika, jedna najpopularnejših, ohranjena je, čeprav ni njegova.

Belokranjsko kolo

in nekoliko drugih národnih pesmic in iger z razlago.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

IV. Žumbersko kolo.

a.

Kolo v Marindolu¹⁾ in v Bojancih.

Da se Metličani in drugi Beli Kranjci niso stoprav od novih naselnikov: Žumberčanov ali Vlahov (kakor jih zovejo nekateri sosedi še dandanes) navzeli sedanjega »kola«, utegnem do kraja dokazati z Žumberskega kola načinom in besedami.

Preč. gosp. Ivan Šašelj poroča mi iz Adlešič takó: (Bodi tudi temu dičnemu narodnjaku zaslužena očitna hvala za to ljubav!) »Pri nas v naši fari« (piše gosp. Š.) »ne poznajo več »kóla«, in kolikor znajo naši ljudje za to, — za kolikor se spominjajo —, niso igrali; »kólajo« pa še naši »susedi«: Marindolci in Bojanci²⁾: prvi o Božiču in Pétrovem,³⁾ drugi pa na Júrijevo in »uskrsni ponedeljak«.⁴⁾ A kólajo vsi skupaj: možje, žene, dekleta in dečáki, tedaj ne kak spol zase.

Popevajo pač pri »kolu« in »kólanji«, a ne kakih gotovih (stanovitnih) pesmic. Vsak »donese« sabo báril vina (dva ali tri, požunce,⁵⁾ in s tém v roki »kólajo«. V sredi pa stoji mož, ki ima báril⁶⁾ s kakimi desetimi požunci. Kdor izpije pri »kolu« vino iz barila, temu dotoči mož iz srede. Kólajo pa Marindolci in Bojanci vselej le pod milim

¹⁾ Namesto: »Marijindol« govori se med Žumberčani ali Vlahi in med Belimi Kranjci sploh: Mářindol, Marindolci. (Metličani izgovarjajo: Mářn'dol, Mářn'dolci, Mářn'dolke.

²⁾ Prim. »Zgodovino fará Ljublj. škofije«. Izdaje A. Koblar IV. zv.: »Zgodov. Adlešičke fare na Belokranjskem«. Spisal Ivan Šašelj 1887; 14. I. N.

³⁾ »Petróvo«, o »Petróvem« veli Metličan temu dnevi; a vender Pétrovo (a ne Petróvo) déte itd.

⁴⁾ Vuzámski ali velikonočni ponedeljek.

⁵⁾ Požúneec = Požunska vinska mérica (stare, večje mére bokal). Prim. pri Vuku »rječn« 527 p. b.: »Požunac« in pri Ivanu Filipoviću p. b. »oka vina«: eine Mass Wein.

⁶⁾ Metličan izgovarja »báril«, m. (gen. barila); pa v tem slučaju rekel bi on »barilec«, kajti (leseni) báril mu je mnogo večja posoda od (lesenega) barilca, ki drži po 2—6 požuncev, in ima pri »vranju« (vehi) spleteno ročo, da ga nosiš lahko v roki. Še manjšemu barilcu pravijo Metličani in okoličani »barilček«. — Barilec je tedaj = »pútrih« (izr. pútrh).

nebom sredi vasi ali pa okoli c rkve.   al, da nisem mogel več se-znaniti. Letošnje Jurjevo Vla sko bilo je namre  na véliko soboto . . . a ta dan je pri nas jako p dalo, da nisem mogel iti na Bojance ogle-dat si tega starega običaja.

b.

Kolo v Bra ljevicah.

Po bratovem poročilu igrajo   umber ani »kolo« o božiču, o ve-
liki no i (»uzkrsu«), o binkoštih in drugih veselih svetkih (»blagdanih«).
Nalašč se je bil odpravil v nedeljo, 6. majnika meseca t. l. (letosnji pra-
voslavni ali starov rski »uzkrs«¹⁾ dopoldne o lepem vremeni med   um-
ber ane v Bra ljevice, uro daleč od Metlike (za »Vinomerom«) nad
R dovico, Rad  i in Dra i i, da bi videl sam, kako igrajo   umber-
 ani »kolo« in   ul, kaj in kako popevajo.   e zdaleč je   ul kako so
grmeli možnarji v »Ka tu« (v Ka  i), kder je bila v lika ma a.

‚Popoldne‘ (po obedu pri dobrem znanci v Bra ljevicah) prispe
tam iz Metlike tudi   e neki gospod, rodom   eh, z mladim Hrvatom
(Samoborcem). Vsi trije prejdejo zdaj na gri  nad vasjo, kder stoji
sv. Jurija c rkvica . . . , pred c rkvico je pa prostorna tratina, na kateri
se kolo igra.   al, da ta dan slučajno ni bilo »vélikega kola«, zato ker
so se bili dogovorili, da ‚ga‘ b do igrali v ponedeljek po večernicah
t. j. na J rovo proščenje, kamor pride vsako leto mnogo   umberskega
sv ta. Vender je stopilo v kolo pet »plesac « (dve »djevojke i tri
snahe«), pa prijem i vsaka svojo sosedo na levo in na desno z rokama
za pas, začele so (v krogu) kolo igrati, pomikajo  se na levo in popevajo  :

»  ee Marko Kraljevi « itd.

»Uprav so ‚dja ile‘,²⁾ zato nisem mogel — piše mi moj svedok,
dobro razumeti besed;   ul sem tudi pesem:

»šetala se Mandalena« itd.

Pa so skoraj nehale, zato ker niso hoteli st piti v kolo »momci«
ki »kolo«   e-le prav o iv . Preč. g.   upnik Ka  anki, g. Abodi ,
pravi, da popevajo v kolu same junaške pesmi. Ker nisem mogel v
ponedeljek na »kolo«, poslal sem glas, naj pride k meni   na Bra ljevka,
katera zna »kolo« popevati.

Prišla je napósled iz Bra ljevic »pjeva ica Angjelina Vukasanovi «,
in prinesla sabo naslednjih devet pesmic. Prvih   est pisala je ‚oče-
vidno‘ moška roka, druge tri pa ona sama dosti pravilno s t m do-
datkom pod svojim podpisom:

»Bog po ivi popjeva a i slušača!«

¹⁾ Po Vuku (na sluh ali ‚foneti no‘: »uskrs«).

²⁾ Po doma e: »Angja«.

»Žumberačkoga¹⁾ kola pesme.«²⁾

I.

Šeće³⁾ Marko Kraljeviću
Po Novome⁴⁾, bielome
Niš na Marku od odjela
,Nek' košulja od pajmuka⁵⁾
Po njoj se je opasao
Britku sablju pripasao
Sabljí svojoj govorio:
Sablja moja, 'hvala' moja
ako nebuš čela seći,

Da ću tebe razkovati
,Dobrim konjem' na podkove
,Djevojkami' na kusture,⁶⁾
Snašicami na iglice
a ,junakim' na ostruge.
Da, prokleti ,kolovodja',
Tko te knjiga naučio?
Materina sirotinja
I ,otčeva' zla baština

2.

Šetala se Magdalena⁷⁾
Sve uz Dunaj i niz Dunaj
Sastala je Majku božu;
Pitala je⁸⁾ Majka boža:
,Kamo šećeš, Magdalena' (sic!)?
»K Majki božoj na Volavljje«.
Sastali je⁹⁾ ,dva angela':

,Vrn' se natrag ,Magdalena',
Tam su vode ,poduboko'
Tam su gore ,povisoko'.
»Nit je dalje,
Nit je više,
Morem stati valje,¹⁰⁾
Nit'¹¹⁾ se s perom piše.«

3.

Kad se ženi jasna mjesčina,
Ljepo je ona svate sakupila:

Zastavnika Boga velikoga
Za kumpara¹²⁾ Nikolu svetoga

¹⁾ Uprav tako napisano v ,moškem' rokopisu po sedanjí hrvatski književni pisavi, dasi čitamo v 3. pesmi: »Žumberska« (a ne »Žumberačka«) djeca.

²⁾ »Pjevačica« Angja napisala bi bila brez dvojbe: »pjesme«. (Puščal sem obéma vsakemu svoj pravopis). Kesneje sem pa zvedel, da Angja ne zna pisati, da ji je tedaj i zadnje 3 pesmece napisala nečija druga roka, dasi je podpisana »Angjelina Vuksanović«.

³⁾ Šeta = šeta se.

⁴⁾ Novi (gen. Novoga). Tako je ime već krajem na Hrvatskem, v Dalmaciji, v bosánski (nekdanji turski) Hrvatski itd.

⁵⁾ N. m.: »pamuk«; po naše: ,pávoľa', t j. drevesna volna (Baumwolle).

⁶⁾ Kustura (belokr. kostura), Schnappmesser, a vender ne ,pipeč', nego nekaka ,britva'; pa ne za ,britje', nego za rezanje sploh. Beli Kranjec veli namreč (s Hrvatom vred) »britva« ne samo »britvi za brijte« (Rasiermesser), nego vsakemu sklepcu (Schnappmesser, Taschenmesser) — razven »kosture«, ki ima to posebno ime; a Srbu je »kustura« vsak slab nož (Schimpfwort für ein Messer; Vuk. 317).

⁷⁾ »Mandalena« po domače.

⁸⁾ in ⁹⁾: »je« tù = ju (nsl. jo).

¹⁰⁾ Morebiti: dalje(?); kajti tù ne pripada »valje«: odmah (mahom).

¹¹⁾ Morda: (= neg', nego)? —

¹²⁾ Za kuma (nsl.: za botra, ,kométa'); iz talijanščine. Na Notranjskem pravijo »kompare« tudi vsakemu človeku, kakor pri nas »boter« ondaj, kedar ne vemo, kako bi mu rekli. — Lahko, da so Žumberčani to tujko prinesli nekđaj sabo od Senja (,Zengg').

Starešinu Iliju svetoga
 Za svatbico — zvezdico Danicu.
 Kad je zvezda dare podielila,
 Bogu (je¹⁾) dala Nebo i visine,
 Petru dala ljeto i vrućinu,
 A Nikoli more i brodove

A Iliji striele i gromove,
 Rodilo nam žito i pšenica,
 Da su zdrava sva Žumberska djeca!
 Svim delijam pjesma na poštenje;
 Daj nam Bože zdravlje i veselje.
 Svim nam skupa i svakome zase!

4.

Izvir voda izvirala
 Iz kamena studenoga;
 Na njoj pije konj, želenko²⁾
 Na sedlu mu zapisano:
 Sveti Petar i Nikola
 I Jovanu krstitelj,

Koji kersti svako drvce,
 Samo neće trepetljivke
 Koja treplje usred ljeta
 Usred ljeta bezu vetra
 Usred zime bez studeni.

5.

Šetao se ban Ivane
 Po liepoj Banjoj Luki³⁾
 Pred njim ljuba konja vodi;
 Al' je tužna Angjelija;
 Al' je pita ban Ivane:
 „Što si tako tužna jako?“

„Nepitaj me ban' Ivane,
 Kako nebi tužna bila?
 Tri sam kćeri poudala,
 A tri sina oženila,
 Da si nisam majke vid'la,⁴⁾
 Ni majkina gošča⁵⁾ bila.“

6.

Hvalila se Hvalisava,
 „Da' ona neće pojt' za stara,
 Nek⁶⁾ za mlada golobrada.
 To začuo stari starče,
 Uzme „škare“⁷⁾ pa odreže brke,
 Uze britvu pa obrije bradu;
 A onda donje Hvalisavi:
 „Hvalisavo, bi li pošla zame?
 Ja ti imam vole vitoroge,
 I ja imam žita o tri leta

I ja imam čizme do kolena.«
 „Što su tvoji voli vitorogi,
 To su (ti') miši štakorovi;⁸⁾
 Što su kuće o tri kata,
 To u kući paučina;
 Što je žito o tri lieta'
 To ti prah o tri lieta;
 Što su čizme do kolena,
 To ti brada obrijana.«

7.

Kladila se⁹⁾ vila i djevojka,
 Koja će ih prvo uraniti,

Dvor pomesti i vode „donieti“.
 Mudra bila gizdava djevojka,

¹⁾ Ta »je« je gledé na méro odveč.

²⁾ N. m.: zelenko (Apfelschimmel; po Vuku i Filipoviću; nsl. pa »Grauschimmel« po Šmigocu i Drobničju).

³⁾ Po . . . Banji lóki (Banjaluka v Bosni).

⁴⁾ Uprav slovenski.

⁵⁾ Gostinja (Gast weibl.); — ⁶⁾ neg' (nego).

⁷⁾ To besedo čuješ namesto prave domače: »nožice« (f. pl. tudi v Slavoniji).

⁸⁾ Štakor (tudi belokr.): podgana; pa ni ta, ni ona ni domačega korena. Čehi pravijo, tej živali: německá myš; zakaj, — to ugame lahko vsako dčte.

⁹⁾ Vadjala se ali stavila je.

Mudra bila, mudro se sjetila.¹⁾
 Ona zove pticu lastavicu;
 »Ta Boga ti ,ptica lastavico',
 Kada prvi ,pietli' zapjevaju,
 Ti doleti i mene probudi!« —
 To je ,lasta' za Boga primila,
 I za Boga i za posestrimstvo.
 Kad su prvi pietli zapjevali,
 ,Doletila' pak djevojku budi:
 Hajd', ustani ,gizdava djevojka'!
 Dvor pomesti i vode donesti.²⁾
 Dok djevojka ,bieli' dvor pomela,
 Istom vila od sna se prenula;

Legoh spati, Boga zvati
 I prečistu Božju mati (sic!)
 Bog se javi na nebesi[h]
 Sa andjeli i čudjesi;
 Nebesa se otvoriše,
 Andjeli se pokloniše,

Hrani majka tri nejaka sina
 Svoj trojici⁴⁾ ime nadjenula:
 Prvom ime: sjajna mjesečina,
 Drugomu je: žareno sunaše,
 A trećemu: tihana godina
 Prvi majci ovak' govorio:
 »Ja sam, majko, ponajbolji ranko⁵⁾
 Jer ja jesam sjajna mjesečina
 Koja sjaje po svu ,božju' noću«.

Dok djevojka vodice ,doniela',
 Istom vila ,bieli' dvor poniela.
 Al' govori ,prebijela' vila:
 Ta Boga ti, gizdava djevojko,
 »Tko je tebe od sna probudio,
 Mene vilu gorko prevario?«
 Al' govori gizdava djevojka:
 »Ne budali prebijela vilo!
 Bog mi posla pticu lastavicu,
 Ona me je od sna probudila,
 A i tebe tako prevarila,
 Jer sam prije mlada uranila«.

8.

Krst³⁾ na nebu, krst na zemlji
 I sa mnomo je u postelji.
 Krst me čuva do ,pol noći',
 Angjel Božji od ,pol noći'
 Mati Božja do svijeta (sic!)
 ,A sami Bog do vieka'. (sic!).

9.

Drugi majci tako govorio:
 »Ja sam majko ponajbolji ranko;
 Jer ja jesam žareno sunaše
 Koje grijem sirotice na svietom.«⁶⁾
 Treći majci stao govoriti:
 ,Ja sam, majko, ponajbolji ranko;
 Jer ja jesam tihana godina,
 Koja rosi po polju pšenicu,
 Da se raue⁷⁾ sirotice jadne.«⁸⁾

¹⁾ Domislila.

²⁾ To lice je uprav slovensko; kajti pravi Srb ali Hrvat veli (juž.) donesem, donijeti ali donieti, kakor je v tretji vrstici te pesmi napisala i naša pevka. Tri vrste nižje piše zopet pravilno po hrvatski pisavi: »doniela« (a ne: »donesla« itd.

³⁾ Križ.

⁴⁾ Besede: Dvojica, trojica, četvorica, petorica itd. značijo Hrvat ali Srbu toliko (2, 3, 4, 5 itd.) oseb, a samo moškega spola; nekateri izmed novih slovenskih pisa sateljev začénjajo pa take besede tudi za ženski, oziroma za mešan spol; n. pr. dva moška pa tri ženske, — to je njim tudi »petorica«.

⁵⁾ T. j. hranko ali hranjenik (hranjenec, Zögling). Pri Vuku samo Ránko, Manns name, nomen viri.

⁶⁾ Vsekako »lapsus calami«. Pravilno bi bilo (zarad mere in slovnic): »Kojé grijem sirote na sv'jetu«.

⁷⁾ T. j. hrane (hranijo).

⁸⁾ Bédne (nesrečne). Belim Kranjcem je pa »jāden ali jādane«, — dna, o = jezen zna, o (zornig).

(Dalje prihodnjič.)

Statistične črtice o kranjskem duhovništvu.*)

Sestavil **Evgen Lah**.

cerkvenem oziru ima Kranjska svojo posebno škofijo s se dežem v Ljubljani; ljubljanska škofija je stara že nad 400 let, sedanji knezoškof je sedemindvajseti. Škofija ima dva korarska kapitlja, ljubljanskega in novomeškega, na čelu njima prošta ljubljanski in novomeški. Ljubljana je imela doslej 39 proštov, Novo Mesto 29. Ljubljanska škofija se deli v 20 dekanij: 6 (Ljubljana, Loka, Kranj, Rádovljica, Kamnik in Moravče) na Gorenjskem; 8 (Litija, Šmarije, Trebnje, Krško, Novo Mesto, Metlika, Kočevje in Ribnica) na Dolenjskem; 6 (Vrhnika, Idrija, Cirknica, Postojina, Bistrica in Vipava) na Notranjskem. Ako primerjamo cerkveno razdelitev s politično in sodno, smemo reči, da stoje dekanije kranjske gledé obsega nekako na sredi med 12 glavarstvi in 31 sodišči. Sedeži dekanijam se nič kaj ne strinjajo s sedeži glavarstvom in sodiščem. Primerjajmo glavarstva in dekanije. Ljubljana je záse glavarstvo, ne pa tudi dekanija; kot dekanija obseza še skoro ves sodni okraj ljubljanske okolice. Kranjsko glavarstvo obstoji iz dveh dekanij: kranjske in loške; istotako kamniško iz kamniške in moravške. Rádovljiško glavarstvo in dekanija sta pojma, ki se strinjata. Še večji so pa razločki po Dolenjskem in Notranjskem. Litijsko glavarstvo obsega del litijske in del šmarijske dekanije, nasproti pa poseza litijska dekanija tudi v krško glavarstvo in šmarijska v glavarstvo ljubljanske okolice. Trebanjska dekanija obstoji iz delov krškega in novomeškega glavarstva; krška dekanija je le del krškega glavarstva, istotako novomeška le del novomeškega. Metliška, oziroma semiška dekanija in črnomaljsko glavarstvo sta zelo ista. Kočevsko glavarstvo obstoji iz dveh dekanij: kočevske in ribniške. Vrhniska dekanija je del logaškega in pa del glavarstva ljubljanske okolice. Idrijska dekanija je le del logaškega glavarstva, istotako cirkniška Postojinsko glavarstvo obstoji iz treh dekanij: postojinske, bistriške in vipavske. — Jednako veliki so razločki med dekanijami in sodišči. Ljubljanska dekanija obseza skoro dve sodišči: mestno in velik del okoliškega; kranjska kranjsko in tržiško, loška loško, rádovljiška rádovljiško in kranjskogorsko, kamniška kamniško in del brdskega; moravška del brdskega in del litijskega; šmarijska del okoli

*) Catalogus Cleri tum saecularis tum regularis dioecesis Labacensis ineunte anno MDCCCLXXXVII.

škega, zatiškega in del žužemperškega; litijska, oziroma šmartinska del litijskega in radeškega; trebanjska trebanjsko ter del mokronoškega in žužemperškega; krška krško, kostanjeviško, del radeškega in del mokronoškega; novomeška novomeško in dele mokronoškega, kočevskega in žužemperškega; semiška metliško in črnomaljsko; kočevska večino kočevskega, ribniška ribniško in laško; vrhniška vrhniško in del logaškega; cirkniška loško in del logaškega; idrijska idrijsko; postojinska del postojinskega in senožeško, bistrška bistrško in del postojinskega; vipavska vipavsko sodišče. Le Ljubljana, Kranj, Kamnik, (časih tudi Radovljica), Novo Mesto, Kočevje in Postojina so sedeži glavarstvu, dekaniji in sodišču. Loka, Trebnje, Ribnica, Vrhnika, Idrija in Vipava imajo dekanije in sodišča; Moravče, Šmarije, Šmartno, Leskovec, Semič, Cirknica in Trnovo samo dekanije; Litija, Krško, Črnomelj in Logatec glavarstva in sodišča; Tržič, Kranjska Gora, Brdo, Zatičina, Mokronog, Radeče, Kostanjevica, Žužemperk, Metlika, Lašče, Lož, Bistrica in Senožeče le sodišča. Iz povedanega je tedaj jasno razvidno, da se pojmi kranjskih glavarstev in sodišč, primerjani s pojmi dekanij, niti gledé obsega, niti gledé sedežev ne strinjajo posebno močno. Največje je še ujemanje po Gorenjskem, najmanjše po Dolenjskem.

Prebivalstvo posameznih dekanij je zelo raznovrstno. Največ, do 60.000 ljudi, šteje dekanija ljubljanska; od 30—40.000 duš štejeta dekaniji: leskovška, trebanjska; od 20—30.000 metliška, kranjska, kamniška, novomeška, ribniška, radovljiška, moravška, loška, vrhniška, šmarijska; menj: cirkniška, kočevska, litijska, trnovska, postojinska, idrijska in vipavska; na vsako povprek pride krog 24.000 duš.

Vsaka omenjenih dekanij obstoji iz več farâ, kapelanij, administracij, ekspozitur itd. Kranjska jih šteje vsega skupaj 307, posebej pa: dekanija ljubljanska 21, leskovška 13, trebanjska 17, kranjska 23, metliška 13, kamniška 20, novomeška 15, ribniška 14, radovljiška 25, moravška 19, kočevska 16, loška 17, vrhniška 14, šmarijska 12, cirkniška 11, litijska 14, bistrška 9, postojinska 11, idrijska 10, vipavska 13, vsaka povprek 15.

Zelo različno je seveda tudi prebivalstvo posameznih farâ. Dve (šempeterska in frančiškanska v Ljubljani) imata vsaka po več kot 9000 duš; tri (leskovška, šentjakopska v Ljubljani in trnovska na Notranjskem) po 6000—7000; deset farâ ima po več kot 5000 do 6000 duš; petnajst po 4—5000; triindvajset po 3—4000; šestnajst po 2500—3000; petintrideset po 2000—2500; jedenintrideset po 1500—2000; dvainšedem-

deset po 1000—1500; jedeninpetdeset po 600—1000, devetinštirideset po menj kot 600 duš. Natančnejši pregled nam podaje naslednja tabela

Dekanije	Število farâ, ki imajo duš									Dekanije	Število farâ, ki imajo duš								
	nad 5000	4000—5000	3000—4000	2500—3000	2000—2500	1500—2000	1000—1500	600—1000	do 600		nad 5000	4000—5000	3000—4000	2500—3000	2000—2500	1500—2000	1000—1500	600—1000	do 600
Ljubljana	4	2	1	1	2	2	4	3	2	Kočevje	1	—	—	1	4	—	5	3	2
Leskovec	2	1	2	1	2	4	1	—	—	Loka	—	1	3	—	1	—	3	5	4
Trebnje	—	2	2	1	5	1	4	1	1	Vrhnika	—	1	1	1	1	2	2	3	3
Kranj	1	1	2	1	1	3	3	5	6	Šmarje	1	—	1	—	3	—	5	1	1
Metlika	1	2	2	2	—	2	3	1	—	Cirknica	—	2	1	—	1	—	5	1	1
Kamnik	1	—	1	1	2	1	5	5	4	Litija	—	1	—	1	—	2	3	5	2
Novo Mesto	—	—	2	3	3	2	4	—	1	Bistrica	1	—	1	—	1	2	1	2	1
Ribnica	1	—	3	1	1	2	3	—	3	Postojina	—	1	—	1	1	2	2	1	3
Râdovljica	—	—	—	—	4	4	6	6	5	Idrija	—	1	1	1	1	—	4	2	—
Moravče	2	—	—	—	1	1	9	1	5	Vipava	—	—	—	—	1	1	4	4	3

Na vsako faro povprek, brez ozira na dekanijo sploh, prihaja na Kranjskem po blizu 1600 duš. Največje fare imata dekaniji ljubljanska in leskovska, namreč fare z blizu 3000 dušami povprek; za njima je dekanija metliška z 2600; po več kot 2000 ali krog 2000 duš imajo povprek še vedno fare dekanij: trebanjske, ribniške, bistriške, cirkniške in novomeške; nad 1900 šmarijske, po 1600—1700 kočevske, vrhniške in idrijske; po 1500—1600 loške, postojinske, kamniške in kranjske po 1400—1500 moravške, po 1300—1400 litijske, krog 1100 radovljivške, še ne prav po 1000 vipavske fare. Največje fare ima Dolenjska; najmanjše Notranjska.

Gledé števila krajev so si posamezne dekanije med sabo posebno različne. Na Kranjskem smo imeli 1880. leta 3251 krajev. Na vsako dekanijo povprek bi moralo priti po 162 krajev (na vsako glavarstvo 271, na vsako sodišče 105), pride jih pa: na trebanjsko 341, na leskovsko 311, na novomeško 290, na semiško 220, na šmarijsko 217, na ribniško 205, na kamniško 196, na kočevsko 182, na loško 173.

na ljubljansko 172, na kranjsko 150, na moravško 136, na cirčniško 133, na radovljiško 128, na vrhniško 89, na litijsko 84, na idrijsko 62, na postojinsko 60, na trnovsko 59 in na vipavsko 43. Po številu krajev so tedaj zopet največje dekanije dolenske in najmanjše dekanije notranjske. Ako pomislimo, da ima Dolenjska 1850 krajev, Gorenjska 955 in Notranjska 446, imajo tedaj dolenske dekanije povprek po 231 krajev, gorenjske po 126, notranjske po 74. —

Istotako kakor so dekanije gledé obsega nekako na sredi med glavarstvi in sodišči, stoji tudi število cerkvâ nekako na sredi med številom farâ in številom krajev. Na Kranjskem imamo 1503 cerkve, in sicer 310 farnih, 1008 podružnic, 9 redovniških in 176 kapelic. Na vsako faro pride tedaj po 5 cerkvâ, na vsak drugi kraj po jedna cerkev, na vsacih 10 krajev po jedna fara. Vsaka dekanija povprek ima na Kranjskem po 75 cerkvâ, posebej pa: trebanjska 120, kočevska 108, ljubljanska 102, novomeška 100, leskovška in semiška po 99, kranjska 98, cirčniška 82, šmarijska 76, moravška 73, radovljiška 67, kamniška in loška po 65, vrhniška 62, ribniška in šmartinska po 60, postojinska 55, trnovska 50, vipavska 41, idrijska 21. Največ, 722 cerkvâ, ima Dolenjska, 470 Gorenjska, 311 Notranjska. Na Dolenjskem pride tedaj jedna cerkev že na vsacih 283 ljudij, na Notranjskem na 302 človeka, na Gorenjskem šele na 385 prebivalcev. Relativno največ cerkvâ imajo po Kočevskem, kjer prihaja po jedna že na 179 duš; v dekaniji cirčniški na 218, v trebanjski na 263, v šmartinski na 264, v šmarijski na 265, v postojinski na 267, v novomeški na 277, v kranjski na 293, v vipavski na 294, v trnovski na 296, v semiški na 302, v leskovški na 324, v vrhniški na 326, v moravški na 327, v loški na 363, v ribniški na 369, v radovljiški na 391, v kamniški na 421, v ljubljanski na 577, v idrijski šele na 686; po Kranjskem sploh na vsacih 320 duš.

Preidimo od stvarnih razmer na osebne. Doslej smo govorili o dekanijah, farah, cerkvah, sedaj bomo govorili o duhovnijah in duhovnikih. Kranjska ima razven že zgoraj omenjene škofijske stolice ljubljanske ter proštij ljubljanske in novomeške še 600 duhovnij, to je na vsacih 800 ljudij po jedno. Ima pa 17 korarij, 273 župnij, 2 lokalni kaplaniji, 3 vikarijate, 11 starih kapelanij, 19 ekspozitur, 230 kooperatur in 46 družih duhovnij. Teh jih je dobra četrтина (krog 40 župnij in 90 kooperatur i. dr.) izpraznjenih. — Absolutno največ duhovnij ima seveda dekanija ljubljanska, namreč 68, kranjska 50, radovljiška 44, kamniška 35, trebanjska 34, loška, moravška in leskovška po 33, novomeška 31, semiška 29, kočevska in ribniška po 25, vrh-

vrhniška 24, šmarijska in šmartinska po 22, cirkniška in postojinska po 21, vipavska 19, idrijska 18, trnovska 16. Vse drugače je seveda z relativno razdelitvijo duhovnij. Primeroma največ jih ima dekanija kranjska, kjer pride jedna duhovnija že na vsacih 574 duš; v radovljiški na 595, v vipavski na 634, v postojinski na 699, v loški na 715, v šmartinski na 717, v moravški na 723, v kočevski na 773, v kamniški na 782, v idrijski na 801, v vrhniški na 842, v cirkniški na 853, v ljubljanski na 865, v ribniški na 887, v novomeški na 894, v šmarijski na 914, v trnovski na 924, v trebanjski na 929, v leskovski na 973 in v semiški še le na 1031.

Kakošno je razmerje med duhovnjami in duhovniki? Pri tem vprašanji se ne bomo ozirali natančneje na redovnike in redovnice, kateri imajo posebno pomembo le za nekatere dekanije in o katerih hočemo le še končno nekoliko izpregovoriti. Posvetnih duhovnikov ima ljubljanska škofija blizu 550, tedaj skoro isto toliko, kakor duhovnij. Posebej se pa duhovniki po posameznih dekanijah tako-le razdeljujejo: Največ, 74, jih ima seveda ljubljanska, kjer jih živí dosti v pokoji in kjer jih ima več tudi druga necerkvena opravila; za njo, 41, kranjska, 39 radovljiška, 35 kamniška, 31 loška, 30 trebanjska, 29 novomeška, 27 leskovška, 26 moravška, 22 kočevska, po 20 ribniška in šmarijska, 19 vrhniška, po 18 semiška in šmartinska, 16 cirkniška, 15 vipavska, 14 idrijska, 13 postojinska in 12 trnovska. Relativno jih ima največ dekanija radovljiška, kjer prihaja po jeden duhovnik že na vsacih 671 duš; v kranjski na 700, v loški na 762, v kamniški na 782, v ljubljanski na 795, v vipavski na 803, v šmartinski na 876, v kočevski na 878, v moravški na 917, v novomeški na 955, v šmarijski na 1006, v idrijski na 1029, v trebanjski na 1053, v vrhniški na 1064, v ribniški na 1108, v cirkniški na 1119, v postojinski na 1129, v leskovski na 1182, v trnovski na 1232, v semiški na 1660; po Gorenjskem na 737, po Notranjskem na 1056, po Dolenjskem na 1109, po Kranjskem sploh na 893 duš.

Gledé dostojanstva je duhovnikov poleg škofa in 2 proštov, 12 kanonikov, nad 400 župnikov, administratorjev, lokalistov, ekspozitov in kapelanov; 54 je upokojenih, 54 se jih pa pečá z drugimi posli.

Odkod so duhovniki naše škofije in kakó se vrsté po starosti? Le 15 duhovnikov ljubljanske škofije ni iz Kranjske, so pa: 6 Štajercev, 4 Primorci, 2 Hrvata, 1 Moravan in 2 Nemca. Veliko duhovnikov domačinov biva drugod, n. pr. na Spodnjem Avstrijskem, na Primorskem, na Štajerskem, na Koroškem, na Hrvaškem in v Ameriki, i. t. d.

Domači duhovniki se gledé svojega domačinstva po glavarstvih tako delé, da jih je iz glavarstva kranjskega 131, radovljiškega 63, kamniškega 57, okoliškega 53, kočevskega 47, litijskega 37, ljubljanskega 36, logaškega in novomeškega po 34, krškega 23, črnomaljskega 21 in postojinskega 17. — Primeroma največ prebivalcev se tedaj posvečuje duhovskemu stanu v glavarstvu kranjskem, kjer pride že na vsacih 399 ljudij jeden duhovnik, v radovljiškem na 415, v ljubljanskem na 684, v kamniškem na 686, v kočevskem na 889, v litijem na 944, v okoliškem na 1020, v logaškem na 1100, v novomeškem na 1367, v črnomaljskem na 1423, v krškem na 2219, v postojinskem na 2441; po Gorenjskem na 562, po Notranjskem še le na 1383, po Dolenjskem tudi šele na 1260, po Kranjskem sploh že na 867 prebivalcev. —

Po sodnijah se isti duhovniki delé tako: Največ, 57, jih je iz loške; 54 iz kranjske, 49 iz radovljiške, 36 iz okoliške, 29 iz kamniške, 28 iz brdske, po 25 iz idrijske in zatiške, 22 iz ribniške, 20 iz tržiške, po 17 iz logaške, novomeške in vrhniške, po 14 iz kranjskogorske, metliške in mokronoške, po 12 iz litijske in žužemperške, 8 iz kočevske, po 7 iz črnomaljske in vipavske, 6 iz krške, po 5 iz logaške, loške, postojinske in trebanjske, 4 iz bistriske, 2 iz kostanjeviške, po 1 iz radeške in senožeške. Relativno jih pride največ, na vsacih 296 prebivalcev po jeden, v sodnji tržiški, na 399 v radovljiški, na 414 v loški, na 422 v kranjski, na 472 v kranjskogorski, na 501 v zatiški, na 527 v laški, na 569 v ribniški, na 576 v idrijski, na 583 v brdski, na 684 v ljubljanski, na 785 v kamniški, na 862 v metliški, na 864 v žužemperški, na 872 v vrhniški, na 1033 v mokronoški, na 1090 v okoliški, na 1532 v novomeški, na 1721 v vipavski, na 1849 v loški, na 1869 v litijski, na 2017 v trebanjski, na 2291 v kočevski, na 2455 v postojinski, na 2545 v črnomaljski, na 2625 v bistriski, na 2652 v krški, na 2809 v loški, na 5826 v kostanjeviški, na 6674 v senožeški, na 8999 v radeški.

Po dekanijah se kranjski duhovniki delé zelo različno, neprimerno različno z ozirom na potrebo stanu samega. Največ duhovnikov je Gorenjcev, menj že Dolenjcev, še menj Notranjcev. Največ duhovnikov, 79, je iz kranjske dekanije; 66 iz ljubljanske, 63 iz radovljiške, 52 iz loške, po 40 iz kamniške in ribniške, 30 iz šmarijske, 27 iz trebanjske, 25 iz idrijske, po 21 iz moravske in semiške, po 17 iz novomeške in vrhniške, 12 iz leskovške, po 9 iz šmartinske in cirčniške, 7 iz vipavske, po 4 iz kočevske, postojinske in trnovske. Relativno po največ iz kranjske dekanije, namreč na 363 ljudij jeden; iz radovljiške na 416, iz loške na 454, iz ribniške na 554, iz idrijske na 576, iz šma-

rijske na 671, z kamniške na 685, iz ljubljanske na 891, iz moravške na 1136, iz trebanjske na 1170, iz vrhniške na 1189, iz semiške na 1423, iz novomeške na 1629, iz vipavske na 1721, iz šmartinske na 1752, iz cirčniške na 1989, iz postojinske na 3668, iz trnovske na 3695, iz kočevske na 4831.

Še večja je razlika v razvrstitvi po farah. Največ duhovnov, 36, je Ljubljančanov, seveda iz 5 različnih fará; po 14 je Idrižčanov in Kranjcev; 13 Brezničanov, 12 iz Stare Loke, 11 Tržičanov; po 10 iz Lašič in Smlednika; po 9 iz Polhovega Gradca, Ribnice in Višnje Gore; po 8 iz Št. Vida pri Ljubljani in pri Zatičini, Železnikov, Poljan, Loke, Naklega, Kranjske Gore, Radovljice, Žužemperka in Sordražice; po 7 iz Cerkljan pri Kranji in Mengiša; po 6 iz Križev pri Tržiči, Čemšenika, Kroke in Semiča; po 5 iz Dobrove, Šmarija, Št. Jurija p. K., Kamnika, Doba, Gorij in Št. Ruperta; po 4 iz Šmartnega pri Kranji, Vodice, Brda, Bleda, Ajdovice, Novega Mesta, Prečine, Leskovca, Škocijana pri Dobravi, Mokronoga, Zatičine in Metlike; 20 drugih fará ima po tri, 33 po dva, 75 po jednega, 133, tedaj nekako dve petini, nobenega.

Gledé starosti se duhovniki ljubljanske škofije vrsté takó, da jih ima dvanajst po več kot 80 let; petintrideset po 70—80 let; šestinsedemdeset po 60—70 let; triindevetdeset po 50—60 let; stosedeminštirideset po 40—50 let; sto po 30—40 let; devetinpdeset po 20—30 let; 19 je zlatomašnikov, 15 novomašnikov.

Redovnikov in redovnic je 259, in sicer: 50 redovnikov in 209 redovnic. Redovniki se nahajajo le po 7 dekanijah, in sicer: 21 (16 frančiškanov in 5 jezuitov) v ljubljanski; 8 frančiškanov v novomeški, 7 frančiškanov v kamniški, 4 trapisti v trebanjski, 4 duhovniki nemškega reda v semiški, po 3 kapucini v leskovski in loški dekaniji. — Redovnic je 85 uršulink in 111 sestrá kerščanske ljubezni in 15 šolskih sestrá. Uršulinke so le v Ljubljani (47) in v Loki (38); sestre kerščanske ljubezni so tudi le v dveh krajih, namreč 73 v Ljubljani in 38 v Bégunjah pri Radovljici. Šolskih sestrá je 7 v ljubljanskem Marijanišči, 4 v Repnjah vodiške fare v kamniški dekaniji, 4 v Šmihelu pri Novem Mestu, novomeške dekanije. Redovniki so večinoma domačini; uršulink je ravno tako 62 Kranjic in 23 tujk; sestrá kerščanske ljubezni je večina, 69, tujk, le 42 pa domačink; šolskih sestrá konečno je večina istotako tuja, manjšina domača.

Književna poročila.

VIII.

*Dr. Gregor Jožef Plohel,**imeniten humanist ali dobrotnik slovenski, njegova domačija in rod v Ivanjkovcih.*

Spisala **Jakob Meško**, župnik pri sv. Lovrenci v Slovenskih goricah, in **dr. Franc Simonič**, skriptor c. kr. vseučiliške knjižnice v Beči. Z 8 slikami in 2 rodoslovnici.
V Beči 1888, 8, 154 str. Založil dr. Fr. Simonič. Tiskal Rudolf Brzezowsky & sini.

Ta, v predzadnji št. „Lj. Zvona“ že naznanjena knjiga, ljuba bode najprej sevéda bližnjim in daljnim sorodnikom imenovanega dobrotnika dr. Gr. J. Plohla, katerega življenje se v nji opisuje in se sploh zaradi sorodstva domače razmere razpravljajo nekoliko širje, kakor se to pripomenja tudi v predgovoru. A kar se tiče nekaterih oddelkov upamo i mi, da g. pisatelju „hočejo biti razumni rojaki hvaležni za spomine, katere je isti v celi okolici in domači mali župniji našim unukom ohranil.“ No, pa tudi še ostale domorodce slovenske bode zanimala marsikatera stvar v tem spisu; saj nam se tu z več stranij lepó predóčuje jeden najmičnejših predelov lepe naše domovine skupne in se živo pripoveduje o jednom oddelku obče milega nam národa, ter je knjižica kakor g. pisatelju takó tudi nam vsem: „spomin ljubezni do roda in kraja, katerega je žuljava slovenska roka izpremenila v raj.“ — Zatorej pa govorimo sedaj o tej knjigi še malo posebej, kar nam je v nji „prišlo v mēt.“

Oglejmo si najprej vsebino knjige.

Kakor je naznačeno že v naslovu, razdeljena je vsa knjiga po vsebini svoji na dvoje. V prvem delu, ki je ponatisek iz „Slov. Gospodarja“ 1885. l. opisuje župnik J. Meško življenje in delovanje Gregorja Jožefa Plohla, dr. bogoslovja, okrožnega dekana in nadžupnika ptujskega (str. 1.—37.), po naslednjih oddelkih: 1. „Rojstni kraj“ — razgled s holma „Jeruzalema“ med Ljutomerom in Ormožem; 2. „Rojstna hiša in mladostna leta.“ — Gregor Plohel rojen l. 1730. v Ivanjkovcih v fari tedaj Miklavževski, sedaj Svétinjski, studoval v Varaždinu in Gradci; 3. „Ptuj in okolica med Muro in Dravo“ — črtice kulturne in povestniške iz dobe rimskega gospodstva pa navali turški in „krucevski“; 4. „Cerkvene razmere Ptuj-skega okraja v minolem stoletji“ — dekanija Ptuj, okraj nemškega reda in Radgonska dekanija z dotičnimi župnijami, pa samostani na Ptui 3, v Ormoži in pri Sv. Trojici v Slovenskih Goricah; 5. „Gregor mladi duhovnik“ — posvečen v Gradci 1753. l., delujoč v Cmureku in Gradci, doktor bogoslovja, kapelan pri Sv. Marjeti niže Ptuja 1756.—58. in na

Ptuji 1758.—66. l., pa nato mestni vikarij tukaj do 1769. l.; 6. „Gregor nadžupnik Ptujski in dekan“ — od 1769. — narisana posebej v dejanji kot dober gospodar, dober gospod svojih podložnikov, gostoljuben mož in ljubitelj hiše božje; in 7. „Gregor okrožni dekan, zadnja sporočila in smrt“ — 1786. l. — 3./3. 1800. l. — ponajveč izpiski iz Plohlove oporoke: ustanove za blagor svoje duše, volila sorodnikom in služabnikom, a posebno dve ustanovi — stipendiji za dijake in pa ustanova za ptujske sirote in ubožce iz rodú. — Temu je dodan Plohlov testament v izvirniku nemškem in v slovenskem prevodu (str. 37.—59.), katera oporoka je res „najdražji spomin slavnega rodoljuba Gr. Plohela.“ — V drugem delu: Plohlova domačija in rod njegov (od str. 59. dalje), prikazuje nam dr. Fr. Simonič najprej: A. „Domači ali rojstni kraj Gregorja Plohela v obč.“ Vodeč nas po lepi dolini med spodnje Dravskim in Murskim poljem, v katere doline središči se je rodil Gr. Plohel, omenja pisatelj od juga počenši pa gori k severu vse občine, vode, hribe ter njih posebnosti prirodo-pisne, zgodovinske, prometne, národoslovne, pa med drugim o nemških križ-nikih, o vínstvu, o desetinskih dačah, o lepih zidanicah in njih gospodskih lastníkih v tem kraju. Izpregovorivši še nekoliko o našem imenoslovju, o mestu Ptui pa Slovencih razhodnikih in o „Krucih“, njih početku in zlasti o vstaji Jurija Dože-Sekelja l. 1514., razkazuje nam isti posebej: B. „Ivanj-kovce“ podrobno v zgodovinskem, krajepisnem in statističnem oziru. Zatem razpravlja v oddelku C. „Plohelovo domačijo v Ivanjkovcih in rod na njej do denšnjih dni“ — po uradnih listínah, posebej tudi životopis dveh bratov duhovnikov Jožefa in Ivana Simoniča (še živih), pa nekaj o Simoničevi viničariji v Brebrovniku; in k temu D. „Ostali rod“, kar se nam vse predočuje na dodanih dveh rodoslovnica. Nató še ima E. „Svetinje“, črtice o tam-kajšnji cerkvi in šoli. Napósled pa dva kratka „Dodatka“ o prvotni do-movini Plohlov in nemško listino.

K temu nekoliko opazek o stvári.

V prvem delu, kjer nam pisatelj v 1. zaglavji kot uvodu k nasled-njemu sestavku razkazuje Plohlov rojstveni kraj z bližnjo in daljno okolico, mogel bi bil navesti vse dotične kitice (ne le samó jedne) iz prekrasnih „Djulabij“ Vrazovih, v katerih tá naš rojak takó mило, divno, oduševljeno opeva svoj „mili raj slovenski“, ter bi takó upráv pesniški opisal óni kraj, po čemer bi slika bila živahnejša in gotovo marsikomu ugodna; pa bi se zato lahko opustil v drugem delu isti ponavljalni opis na str. 66. Za tem razdelkom bi bilo bolje in umetneje, da je pisatelj uvrstil takoj razdelka 3. in 4. prej, nego je začel govoriti o rojstveni hiši in mladosti Plohlovi ter bi s tem predmetom, oziroma s točko 2., začel šele potem, ko nam je podal splošni pregled o Ptui in okolici pa o cerkvenih razmerah tega okraja

Takó se ne bi trgal životopis brez potrebe s prenehljajem med studijem filozofije in teologije. Saj tudi delovanje duhovnika Plohla itak ni v tóliki zvezi z okolnostimi vsega okraja med Muro in Dravo, da bi se té morale omenjati baš neposredno pred njegovim službovanjem; niti je spis takó obširen, da ne bi bilo kazalo takih občnih stvari omenjatiže na začetku razprave. — Baš tó velja po nekoliko tudi o knjige drugem delu, v katerem je govor o Gr. Plohla domačiji in rôdu. Tu bi posebej članek o Svétinjah bil na svojem mestu bolj spredaj, v opisu Plohlove domačije v obče, n. pr. na stráni 66., kjer se omenja skupina jeruzalemska z imenovanim krajem samim vred, pa pred naslednjimi splošnimi črticami povestniškimi od strani 67. dalje. Župna cerkev in občina je poleg rodišča pač glavna točka v dotičnem zavičaji; a ker dandanes Ivanjkovci spadajo pod faro svétinjsko, to bi bilo uprav tudi logično, da nam je pisatelj torej svétinje bil pokazal že prej in ne šele na zadnjem konci vsega spisa. Črtico o svétinjskih goricaх Plohlovih, sedaj Sartorijevih, uplel pa bi lahko prilično nekje v odstavku: „Ostali rod“, morebiti na str. 131., kjer itak tudi govori o njih. — Nepotrebnost se mi zdí, vsaj v tekstu, opomnja na str. 22. o nastavljanji ptujskega nadžupnika Cvetka l. 1842., kajti nima ničesar opraviti s stvarmi Plohlovimi. — V katerem oziru bi Sv. Lovrenec v Puščavi bil „prijazen“ trg (gl. str. 113.), pač ne vém — da povém! — Nemški original Plohlovega testamenta pa je takoj v slovenski knjigi priobčen menda iz istega vzroka, iz katerega je na konci dodana listina (prim. str. 149.); sicer bi ga pač lahko pogrešali. Ipak bi bolj sodil na konec za dodatek ali prilogo. — A zanimivo in poučno je za občinstvo, kar nam se pripoveduje o Ptui in njega okolici sploh, o nemških križnikih, pa o ljutomerskih goricaх, o postanku tóliko vinskih hramov tukaj in o gospóskah, ki so imele in še imajo v tem kraju vinógrade. Tu nam se kaže sicer v kratkih ali vendar jasnih črticah, kakó je res „naše ubogo ljudstvo slovensko delalo in trpelo nekda, pa trpi in dela še sedaj“ — ponajveč za druge. — Tudi podatki o Svétinjah so nam dobro došli; želeli bi se jih le razmernih še o cerkvi takisto, kakor so o šoli. — Rodbinska razprava je res da precéj obširna in zanimiva pač le najbližjim sorodnikom; toda o tem pripomenja že pisatelj sam v predgovoru: „Komur je takšno razpravljanje zoperno ker ga rod ne zanima, bode čitanje onih listov, ki tudi niso tako prazni, opustil ter mi greh spregledal z ozirom na dobri namen.“ In takó jeste! — Priznalno nam je omenjati še slik in zlasti zaradi tega, ker se nam razven oseb: Gr. J. Plohla, Jožefa Simoniča in Ivana Simoniča predočujejo še: Svetinje (s cerkvijo, šolo, župniščem in zidanico), rojstveni hram Gr. Plohla in rojstveni hram obeh Simoničev (kakor sta sedaj), viničarija Brebrovnik (iz prejšnjega stoletja) in Ivanjkovski križ, torej primeri o krajevni selski gradnji, lični in mični

obrazci. — No, zato pa imamo v knjigi takoj na čelu životopisa pravo pošast tiskovno, kakó je napreč „motto“ grdo pokažen v zunanji svoji obliki; kajti lepa dvokitica pesemska iz Vrazovih „Djulabij“ II. 75 izprevržena je v neko spako za oči, a tudi za um — češ, da imaš takó pred seboj pravo štirivrstično strofo! (a v kakšnem neki merilu? Nezmisel!). Čija li je ta krivnja? . . . Razven tega pa tudi ostali tisk ni brez pogrškov; posebno „vejice“ večkrat pogrešamo, kjer bi uprav biti morala. No, nekatere takšne hibe bomo morali dejati na rovaš vendar tudi bolj pisatelju, negoli črkostavcu, zlasti ker se iste malone redno ponavljajo. — In zatorej hočemo še nekaj izpregovoriti o stráni jezikovni, kakor je to pri nas že navada in, žal, da še vedno potreba.

A kaj nam je poreči o jeziku?

„Stara pesem“! Slovница, slovница! pa še slovница slovenska in slavjanska! Po kritiki že tóliko in tólikokrat grajani malone vsakdanji jezikovni pogrški celó v oblikovji in prosti skladnji, pa tóliki germanizmi nepotrebni, dalje enklitika na prvem mestu in mahoma po ločilih, posebno dovršni glagoli namesto nedovršnikov, potem glagol na konci odvisnega stavka brez poudarka ter nekatere dolge mnogo pretrgavane perijode z raznimi medstavki in umetki: — vse to se zopet ponavlja tudi v tej knjigi slovenski, zlasti v prvem njé delu, kjer še razven tega nahajamo po mnoga mesta neveljalo nedoslednost pisalčevo in pač tudi neizprično zanikarnost korektorjevo. No, ker bi bilo preobširno in itak brezuspešno, ako bi vse té nedostatnosti tukaj navajal posamično, zatorej omenjam samó nekaterih primerov. Takó čitamo med ostalim: *alj*, vničila, *uni*, vsaki, njenj, svojo premoženje, *vso* delo, iz *jih*, gimnaziški, temoč, v *krstnih* knjigah (sing.!), v obema *hramoma*! I. je bil visoki plemenitaš, kot taki je imel . . . , hčer Benka Moršanič! *Če bi* (pravo: ako bi); kronika *od nje* (šole) nič ne ve (pravo: o nji ničesar . . .). *Peljal* sem te v divni kraj (— „peljal“ z vozom, na kólih?); podoba se *znajde*! Ptuj ni bil *v stanu*! I. je *obhajal* stoletnico; nezmožen *postal*; *ledična*! — „Pred je menda bilo običajno, da so grajščaki za sinove svojih podložnikov *prevzeli* (pravo: prevzemali) tako poroštvo.“ — „Pokojni naš rojak Stanko Vraz, rojen na prijaznem Cerovci Ljutomerskih goric *je* srčno ljubil svojo slovensko domovino“ (pravo: Pokojni goric, „vejica“!) srčno je ljubil . . . ali: ljubil je srčno . . .). — „Z dovoljenjem Solnograškega nadškofa so okoli l. 1530. to cerkev podrli, in uno sv. Iv. Krst., ki še sedaj stoji, *postavili*“ (pravo: Z dovoljenjem . . . podrli in [brez „vejice“!] postavili ono . . .). — „Poklican sem bil od samostanov in župnikov na deželi, kedar koli so imeli kako slovesnost na pridiganco; prebil sem marsikatero noč v bolnišnici invalidov in uni *vjetih* Prusov na stolu ali deski, bilo je namreč, mojo načelo: vsakemu na poti

v večnost priti na pomoč z duhovno tolažbo“ (kakšna interpunkcija!). Z ozirom na to, da potrebnih prepon ni tukaj, ugibaj čitatelj še zmisel: Ali so samostani in župniki imeli „na pridganco“ slovesnost? Ali je prebil — Plohel namreč na stolu ali deski? Ali pa so morebiti na stolu — deski bili ujeti Prusi?! No, misleč si dotično interpunkcijo, imaš pa besedno razstavo, kakeršna v slovenščini ne velja! — Razven teh in drugih napák slovniških pa nahajamo v tej knjigi, a bolj v drugem delu, tudi nekaj oblik, besed in rekov iz vzhodnega narečja, baš krajevnega, kar bode morebiti nekaterim zapadnjakom menj ugajalo, tu in tam mogoče da jih še motilo v razumevanji; n. pr. kda, zbojali so se, obleč, pojdočki, pital (vprašal), štel (čital), hram (hiša), a hiša (soba), Dora se je oženila, veli na sam vuzem (bajé uprav na véliko noč) i. dr. —

Tóliko bi podpisani izvestitelj imel poročati o Meškovi-Simoničevi knjigi, v kateri sta nam gg. pisatelja pokazala „v skromnih črticah blagega moža — Gr. J. Plohla —, ki še sedaj s svojimi dobrimi deli med nami živi“; a sta nas tudi vodila „v divni kraj slovenske zemlje med Dravo in Muro“, omenjajoča „nekatero togo in bridke čase, ki jih je tekom stoletja prebila.“ Priporočujé lepo to knjigo Slovencem domorodcem, pridružujemo pa se konečno tudi mi domorodni želji izdateljevi: Tá mili raj slovenski, zavičaj še Stanku Vrazu in Franu Miklošiču, „naj ohrani bistra in trezna glava našim unukom slovenskim na veko-večne čase!“

Andrej Fékonja.

IX.

Stapleton.

Neznanega prelagatelja evangelija preložena po Stapletonu v XVII. veku. Objavil A. Rač (ponatis iz progr. vel. realke l. 1887 i 1888). V Ljubljani 1888, 8°, 122.

Prvi del te lepe razprave, obsežajoč tekst, bil je objavljen že v lanskem programu (cf. Zvon VII, 575), drugi del t. j. razlaga jezikovnih posebnostij prevoda, izšel je letos. Kolikor morem soditi, izdan je tekst natančno z vsemi rokopisnimi posebnostimi v pravopisu in grafiki — saj je rokopis še dosti lepo pisan — in v tem oziru je g. izdajatelj zadostil kritičnim zahtevam. Veseli smo, da ni g. pisatelj samó kratko in sumarično poročal o najvažnejših svojstvih jezikovnih, nego da je o tem poročal podrobno. Posebno mi je omeniti, da je natančno razpravljajl o sintaktični strani in dodal slovarček ptujk, večinoma nemških, in nekterih zanimivih besed. Germanizmom

v sintaktičnem oziru je odkazan poseben in precēj velik prostor. — S slovniško razlago se moremo večinoma strinjati, samó semtertja so mo-goči tudi drugi nazori, in te hočem tukaj omeniti. Naslednje opazke naj bodo zdaj že pokojnemu pisatelju moja hvala za njegov lepi donesek.

Najprej nastane vprašanje, v katerem narečji je pisan ta prevod. G. Raić misli, da je bil pisatelj Dolenjec in sicer blizu Ljubljane (str. 70, 99), zakaj, tega ne pozvemo. Meni se to ne dozdeva verjetno, jaz ne morem najti nobenih zanesljivih jezikovnih kriterij — in drugih pri tem vprašanju nimamo — iz katerih bi mogel sklepati, da imam pred seboj dolensko narečje. Kar se tiče refleksa stsl. *ti*, kateri je v naglašenem zlogu *e*, *ej* in jako redko *i*, v nenaglašenem *e* in *i*, takó se iz tega ne dá nič sklepati. Tudi v Skalarjevem rokopisu (1643), kateri je pisan v gorenjščini, najdem, kakor v dolenskih pisateljih za *ti* ne samó *e*, nego tudi *ej* in redkokrat *i*; to velja tudi o vinogradskem zakonu iz l. 1683. pisanem v gorenjščini, o Rogeriji in Basarji. Omenjeni refleksi *ti* tedaj nikakor ne dokazujejo, da je narečje dolensko, nasprotno pa imamo v prevodu nekaj kriterij, kateri odlično nasprotujejo pisateljevemu nazoru. Mislim tukaj na *o* mesto *u* n. pr. dat. sgl. gospodaryo 10, volko 11, shafario 12, krayo 76, tymo 4, nemo 26, hodobnu 12, vkop 12, 18, 55, fgooblene 18, fgoby 34, sgobleno 34, kopze 40, vozHITE 82. To nadomeščevanje *u* z *o*^{jem} nahajamo samo v gorenjskih pisateljih, takó n. pr. v Skalarji, v vinogr. zak. (1683), v Rogeriji, Basarji; v drugih pisateljih tega ni ali pa samó izjemno. Dalje ne pozna naš rokopis skupine *šč*, nego piše dosledno za njo *š*, za kar imamo mnogo primerov. Če bi bil rokopis pisan v dolensjščini, morali bi imeti dosledno ali pa vsaj v veliki večini *šč*, kakor imajo to Truber, Krelj, Dalmatin in tudi Hren; *š* = *šč* je znak gorenjščine; Skalar piše n. pr. zheshena 2a, 11a, sapusheni 8a, obijshesh 10b, prebiualishzhe 21a, pokorshino 23b, pohleushine 71b, etc. v vinograd. zak. gosposhine 9, dopushena 10, perpushenu 22, potrebshina 40 etc. v Rogeriji vojshaka 319, pokorshino 320, siróushino 320, vofhim 1, etc. V štirih slučajih nadomeščuje *h* soglasnik *g*, kar je svojstvo gorenjščine, v dolenskih pisateljih XVI. in XVII. stol. tega ne berem, le redko pri notranjskih. Ti štirje primeri, katerih ni nikjer omenil pisatelj so: terh 44, noh 48, dolh 66, kreh 79 in v Skalarji čitam npr. nadloh 334b, v Roger. nadluh 367, predóuh 381, etc. Iz navedenega sklepam, da je Stapleton pisan v gorenjščini, nikakor pa ne v dolensjščini. Izprememba dolgo naglašene *o* v *u* je sicer v dolenskih pisateljih najbolj prodrla, toda tudi pri gorenjskih se je jako razširila, in kar se tiče našega rokopisa, moramo reči, da stoji v mnogih slučajih *o*, kjer ima Dalmatin *u*, in sicer v ónih evangelijih, katera je naš neznani prelagatelj prepisal iz Dalmatinovega sv. pisma.

Obžalovati je, da je pisatelj samó našteval vse zanimive oblike in sploh posebnosti, da se ni skoraj nikjer spuščal v razlago. To naštevanje je sicer prav vestno in natančno, toda ravno kritično ni, in mnogokrat je tudi nejasno, kako si misli pisatelj ta ali óni pojav; v drugih slučajih je pa zopet prišlo v jedno predalo, kar ni nikakor v nobeni notranji zvezi. Da omenim samó nekaj: na str. 57 čitamo *e* stoji za stsl. *o*: prerok, volev, žalest; to so tri čisto različni pojavi in sicer vsi trije niso fonetični pojavi, nego pri prvih dveh je vplivala analogija (o prvem slučaju bi se še dalo reči, da je fonetičnim pótem *e* nadomestil *o*, toda vzrok temu je bila tudi analogija), zadnji primer je pa pomota; isto velja o nadomeščenji stsl. *o* z *a*, *e* z *a* etc. Vender ne smemo te nejasnosti, katera izvira iz prevelike kratkosti šteti pisatelju v velik greh: prostor — in ta je pri vseh programih dovolj omejen — mu ni dopuščal, da bi bil obširneje in točneje razpravljaj o tem in ónem; če bi bil to storil, ostala bi mu bila polovica razprave za prihodnji program. Da se je povsod vestno oziral na stsl. in tudi na druge slovanske jezike, to moremo le odobravati; želeli bi bili celó, da bi v glasoslovji še bolje bil kazal na jednake pojave sorodnih jezikov. Da se pri historičnem raziskavanji slovenskega jezika moramo vestno ozirati na staro slovenščino, to je zdaj tako splošno priznано, da ni treba o tem dalje govoriti, brez staroslovenščine pač tudi nam ni nulla salus. Vender se mi dozdeva, da je g. pisatelj v zadnjem delu svoje razprave t. j. pri sintaksi etc. v marsičem zgrešil pravi pot primerjanja. Mi vender jezikovno moremo primerjati samó jednake redakcije. Ali je nam pisatelj besedico „ondakaj“ v stavku: ondakaj so pakh postavlene belle . . . „krugle“ s tem kaj bolj pojasnil, da je po nepotrebnem dodal še iz Kúzmiča bilo je tam šest kameni verčov in iz stsl. zbornikov „bě že tu vodonoš šestě?“ — in takih primerov je mnogo. Na ta način se samó staroslovenščina spravlja ob veljavo. Nerazumno mi je, zakaj je pisatelj rabil pri primerjanji nekritično izdajo Ostromirovega evang. prirejeno po Hanki, je li res ni v knjižnici ljubljanski še zdaj izvrstne izdave Vostokovove, katera ima sicer tudi nekaj malih nedostatkov v paleografičnem oziru, kakor jih tudi fotolitografična izdava ni prosta?

Morda bi bilo bolje, da je pisatelj pri glasoslovji razvrstil gradivo na staro slovenski podlagi, na ta način bi bilo marsikaj bolj skupno, zdaj moramo npr. posamezne reflekse stsl. *t* iskati na treh mestih str. 56, 58, 60; nekaj celó pri glasoslovji omenjenega ni; takó n. pr. pozvemo šele na str. 91. slučajno, da stoji v mnogih slučajih *per* za *pri*. Dobro bi bilo tudi ločiti refleks stsl. *rt*, *rv*, *lt*, *lv* od ostalih primerov *u*, *u* in posebej govoriti o tem. Toda to so samó malenkosti, o katerih smo lahko različnega mnenja. Ne strinjam se s pisateljem, če misli, da je *a* = *u*, *u* v naglašanih sufiksah kakor dolžan zakrivil pisavo mutac, šal, peršal; nejasno mi je, kakó more pisatelj

reči, da *e* stoji za stsl. *ѣ* v *be*; *be* = *bi* pač ne odgovarja stsl. *bě*, nego *by*; v *sabo*, *tažo* imamo res *a* tam, kjer stsl. *o*, toda naš *a* se ni razvil iz starejšega *o*, kateri tudi v stsl. najbrž ni prvoten, kakor tudi v *mano* ne, osnovna oblika za slovenščino je *tu*bojā, *s*u^hbojā ali bolje rečeno, vplivala je analogija instr. *m*noja; nekoliko dvojbeno mi je tudi, je li se res *e* v *neh*, *nem*, *jem* razvilo glasoslovnim pōtem iz *ni*h etc. V rokopisu je sicer dovolj primerov za oslavljenje *i* v nejasen in kratek glas, za kateri se piše *e*, toda jednake oblike nahajamo tudi v Trub. npr. *fui*eh 13 ta drugi deil t. nov. test. *fui*em 22, kjer še ni najti omenjenega pojava (*e* = *i*), in zato bi se dalo misliti, da je v omenjenih slučajih vplivala analogija vseh ōnih oblik in sklonov, kjer stoji *e* (*jega*, *jemu* etc.) in nekoliko tudi sklanjava zaimka *tu*. Gotovo ima g. Raić prav, če misli, da so partic. glagolov II. vrste na — *nel* n. pr. doteknel se razvili iz starejšega — *ni*l in da je to po analogiji glagolov IV. vrste nadomestilo starejši *no*l (nāl). Na str. 57 govori o *i* = stsl. *ѣ*, *ѣ*. To je zopet nenatančnost. V teh primerih (*gladi*k, *čisti*l, *ti*mⁿica etc.) je starejši refleks stsl. poluglasnika *e* in iz tega se je še le razvil ali oslabil ōni glas, kateri se zaznamuje z *i*; to najbrž tudi g. pisatelj misli. Primer *kryvi* pa ne spada semkaj; to obliko beremo tudi pri drugih pisateljih, kjer se še ni *e* iz *i* razvil, tukaj je vpliv nom. sgl. kri na ostale sklone. Tudi naš loc. sgl. imeni ne odgovarja neposredno stsl. imene, nego imeni; zadnja oblika že prevladuje v stsl. spomenikih prav izdatno prim. Scholvin, *Die Declin. in den panon.* — slov. Denkm. 48—51. isto velja o loc. sgl. nebesi (str. 58).

Mnogokrat nahajamo v Stapletonovem prevodu v partic. pf. II. *ol* mesto *el*, *al* (stsl. *alъ*, *lъ*), tedaj o m. *e*, a n. pr. *perblis*hiuol 1, *vkafol* 1, *rekol* 2, 3, 4 etc., *fhlishol* 3, *posl*ol 3, *perpraulol* 3, *posl*ol 8, *sesol* 17, *pelol* 18, *potreboul* 26 etc. — *bolo* m. bilo je pač samó pisarjeva pomota. Kakó je to tolmačiti? Meni se dozdeva, da je pisatelj govoril že *šow*, *poslow*, *pelow*, a navajen je bil pisati *l* v partic. in takó je pridržal *l*, a samoglasnik nadomestil z onim, katerega je izgovarjal. Na vsak način je vplival tukaj temni glas *l*. Da se je, če ne v istem času, takó samó malo pozneje izgovarjal *l* (t. j. *l*) kot *vo* razvidimo iz vinogr. zak. (1683), kjer nahajamo že nekolikokrat *u* za *l*, pri vsem tem ne smemo pozabiti, da ne vemo natančno, iz katerega časa je naš rokopis.

Na str. 60 čitam: »mesto mehkega *l* (*lj*) piše naš prelagatelj samó trdi *l*: kral poleg: kraljevstvo (kakor da bi pisal: kraljevstvo; *lj*, ki ni grafično izražen, vpliva na nasledni samoglasnik)« — jaz ne vem, kako hoče g. pisatelj iz tega, da se govori kraljevstvo dokazati, da je *l* bil še v XVII. stol. mehak; *l* se je lahko že zdavna strdil in *e* je moral ostati ipak ne izpremenjen, če ni prodrla analogija ostalih glagolov na — *ovati*; saj govo-

rimo tudi zdaj v nekterih krajih kraljestvo s trdim / in to čisto nič ne ovira samoglasnika *e*; v jezikovnih pojavih se ne sme prezirati kronologija. Je li v hočmo, očmo, hočte res *e* izpadel, ni gotovo. Ne smemo pozabiti, da drugih primerov izpada samoglasnika *e* v tem rokopisu nimamo, kajti katri m. kateri je pomota. Mi čitamo take oblike brez *e* že v Krelji n. pr. ozhmo 29 a, kjer tudi ni drugih primerov za omenjeni izpad. Morda je pri 1. in 2. plur. hočmo, hočte vplivala oblika hoč, katero ima tudi naš rokopis in katero je jezik takrat gotovo smatral za 2. sgl. praes. Tudi g. Raič (str. 72) misli, da je to 2. sgl., to je precej dvomljivo, cf. Miklos. III.² 91, 160, kjer omenja baš ta primer iz Stapletona. Mikl. smatra hoč za impr. stsl. hošti, katero že v starih spomenikih stoji tudi mesto hošteši. Obliko hoč rabi Krelj pogostem n. pr. beri od tiga vezh, zhe ôzh ta 8. kap. 51 a, gospod, zhe ôzh moresh me ozhistiti 71 a in baš tudi na istem mestu, kakor v Stapl. namreč Mat. XIII. 28 beremo: ôzh li tada da gremo inu sberemo lulko 83 a etc.

Izpadel je pa popolnoma skoraj ves konzonantizem; res je, da tukaj ni mnogo zanimivega, ipak bi bilo dobro omeniti nekaterih posebnostij. O h = g sem že govoril, omenjam tedaj prehod mehkega t' v k: kakaye (tjekaj) 1, kakaie 20, kakai 12, kyakaj 20, kiakye 24, kakaj 28 etc. pa takisto tiakai 8 (bis), 12, 36, 50; jednako čitamo tudi v Skalarji pruži 6 a, 7 a, trekij 16 a, trekizh 18 a etc. Odkod je vzel prelagatelj skupino *vn* m. *mn* (vnoshizi 19, 60), kar je posebnost kajkavščine, ne vém povedati. Meni se sploh dozdeva, da jezik našega prevoda ni jednoten, da je nekako čudna mešanica; ali je morda verjetno, da se je v istem narečju govorilo: ino, nu, no, inui, inoi, noi, ali pa: dotler, datler, dokler, ali shel, shol, shal? V. Oblak.

(Konec prih.)

LISTEK.

Anton Raič. †

Iz Prage nam je došlo žalostno poročilo, da je ondu v splošni bolnici po večdnevni borbi s smrtjo dne 16. t. m. ob 2. uri zjutraj izdihnil dušo svojo gospod Anton Raič, c. kr. profesor na veliki realki v Ljubljani, odbornik »Matiice Slovenske«, tajnik »Slovenskega podpornega pisateljskega društva«, odbornik »Ljubljanske podružnice avstrijskega uradniškega društva«.

Pokojnik je bil porojen dne 19. aprila 1845. leta pri Mali Nédelji v ljutomerskem okraji iz kmetskih roditeljev. Gimnazijske studije je dovršil leta 1867. na mariborski

gimnaziji ter potem odšel na vseučilišče dunajsko, kjer se je slušal profesorje Miklošiča, Simonyja, Aschbacha, Jägerja in Lorenza pripravljati za učiteljski stan. Prebivši preskušnje iz slovenščine, zemljepisa in zgodovine je služboval potem ves čas na c. kr. ljubljanski veliki realki, od leta 1872. do 1876. suplent, od leta 1876. do 1879. pravi učitelj in od leta 1879. dalje c. kr. redni profesor.

Pokojni profesor Raič je bil zelo vésten in točen učitelj, ki je, lahko rečemo, večino življenja svojega prebil v knjigah, za katere je žrtvoval ogromne vsote, takó da si je nakupil veliko biblioteko dragocenih in redkih knjig. S posebnim veseljem se je pečal zadnja leta z jugoslovansko zgodovino in z zgodovino slovenskega in srbsko-hrvatskega slovstva. Zbiral in pisal je veliko, a le malo stvari je dal tiskati, takó n. pr. večjo zgodovinsko študijo v Pajkovi »Zori« s podpisom »Stanovski«; v letopisu »Matiice Slovenske« za leto 1887. opisal je temeljito kajkavskega pisatelja »Petra Petretića«, v »Ljubljanskem Zvonu« leta 1887 slovenskega Mecena »Ivana barona Ungnada«. Najvažnejši in najboljši spis Raičev je pa brez dvojbe »Stapleton« t. j. razlaga in ocena starega slovenskega rokopisa iz začetka 17. veka, ki se nahaja v licejski knjižnici ljubljanski. Raič je ta spis priobčil v programu ljubljanske realke leta 1887. in 1888. Za tisek je imel pripravljeno veliko, več tiskanih pol obsejajočo zgodovinsko razpravo »Slovenci in Hrvatje za cesarja Leopolda I.«

Tudi pri národnih društvih je bil Raič zadnja leta jako delaven odbornik, takó pri »Matici Slovenski«, katere knjigam je bil priden korektor in ocenjevalec, in »Slovenskega pisateljskega društva« pòsle je opravljal vzgleden tajnik. Večkrat je v znanstvenih namenih potoval v daljna mesta; prebil je pred nekaj leti več tednov v Zagrebu, da si ogleda ondotne znanstvene zbirke, letos pozimi je potoval v Bolonjo, Rim, Napolj in Milan in letošnje vélike počitnice je hotel prebiti v Pragi, da bi se dobrega naučil češkemu jeziku in da bi spoznal samovidec vsesiranski napredek češkega národa. Od ondot je »Slovenskemu Narodu« še v začetku avgusta (štev. 174. in 175.) poslal dva humoriistična dopisa. A kmalu po njegovem dohodu se ga loti zavrtna bolezen, ki ga je zdaj položila v grob!

V politíchem in národnem oziru je bil pokojni profesor Raič po vzgledu strijca svojega, znanega *Božidara Raiča*, krémenit značaj.

V vsakem oziru je smrt tega vrlega moža za národ slovenski velika izguba. Naj v miru počiva in blag mu bodi spomin v Slovincih!

Pokojnikov pogrebni izprevod v Pragi je bil jako lep. Na krsto položili so vence: »Česko-slovinski spolek«, »Mešt'anska Beseda«, »Sokol«, g. Grigorović in dr. Pevsko društvo »Hlahol« pelo je tri zборе, na kar so krsto položili na mrtvaški voz v čveter upreženi, s katerim je korakalo 12 Sokolov z gorečimi plamenicami. Za krsto so šli zalujoča vdova s sestro, deputacije gori omenjenih in drugih národnih društev, profesorji češke realke, veliko realcev in jako mnogobrojno občinstvo. Izprevod se je pomikal skozi mesto do Fran Josipovega kolodvora, kjer so društva pokojniku izkazala poslednjo čast. Na kolodvoru se je položila krsta v določeni vagon in potem odpeljala proti Ljubljani, kjer je bil pogreb dne 21. septembra. Izprevod se je razvrstil takó: Izprevodu na čelu so bili dijaki tukajšnje vélike realke, za njimi društvi »Sokol« in »Slavec« z zastavama, katerih člani so nosili mnoge krasne vence. Za krsto, okrašeno z venci sorodnikov, učiteljskega zbora, realskih učencev, čeških društev, stopali so sorodniki, med njimi gospá vdova in štiriinosemdesetletni oče pokojnikov, potem pa razni dostojanstveniki, kakor deželni predsednik baron Winkler, deželni šolski nadzornik Jakop Smolej, ravnatelj dr. Mrhal, Šuman in Wiesthaler s svojimi učiteljskimi zbori in učiteljstvo drugih tukajšnjih učilišč, državni

in deželni poslanci in jako mnogobrojno odlično občinstvo. Na kolodvoru so zapeli realci krasen latinsk zbor, v sv. Krištofa cerkvi pevci čitalnični, na grobu pa dijaki genljivo žalostinko »Nad zvezdami« A. Raič počiva v isti raki, kakor njegov strije Božidar Raič in Fr. Levstik; to rako je kupilo »Pisateljsko društvo«. —

Biblijografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o važnejših izmed njih bomo o priliki obširneje poročali:

— Franc Jožef I. cesar avstrijski. V spomin štiridesetletnice Njegove vlade spisal slovenski mladini *Fr. Hubad*, c. kr. gimnazijski profesor. V Ljubljani. Izdala in založila »Družba sv. Cirila in Metoda«. 1888. 8, str. 64. Z 2 podobama. Cena zvezku po 15 kr., vsakih 100 zvezkov stoji 12 gld.

Tak naslov nosi I. zvezek »knjižnice družbe sv. Cirila in Metoda«, namenjene naši mladini. Dinastiško slovstvo slovensko se pomnožuje častno o sléharni patrijotški slavnosti. Letošnja štiridesetletnica nam je prinesla v tej stroki že tretji sad. Veselo je gledati pisatelje slovenske tekmujoče, kdo bode sijajneje opisal deci slovenski presvetlega cesarja preblago življenje. Kakó ljubko nam gosp. prof. Hubad slika cesarjevo mladost (str. 11.—24.)! S kolikim oduševljenjem nas vodi tja pred cesarski prestol, noseč vladarja, kateremu zastoj iščeš premca po vseh dvorih evropskih. Hubadova knjiga se mi vidi kakor pestra galerija slik; podoba se vrsti za podobo; tu vójne groze opis, tam blagi čin krščanske milosrčnosti — epizoda, druga krasnejša mimo druge; vse pa ozarja zmagonosno, blagodejno solnce avstrijsko — Fran Josip! Istinito, Hubadova knjižica si ohrani trajno vrednost. Naj bi ne bilo šole na Slovenskem, kjer bi se v knjižničnem zapisniku pogrešal »Franc Jožef I. cesar avstrijski«. Rodoljubi, sezite po njem, saj ga je izdala domača firma naša »Družba sv. Cirila in Metoda«!

— Dogodki iz župnije Vranske. Ob 20letnici uvrstitve Vranskega med cesarske trge spisal *Ivan Gabršek*, okrajni tajnik na Vranskem. Založil pisatelj Tiskarna sv. Cirila in Metoda 1888, m. 8, 67 strani. — Tako je naslov knjižici, ki nam po virih župnega in občinskega urada in po nekaterih pomožnih knjigah, zlasti pa Orožnovih spisih opisuje začetek in razvoj Vranskega trga, ondodne fare in šole in župnih podružnic. Poleg tega navaja vse vranske dostojanstvenike (župnike, župane, učitelje itd.) in vse na Vranskem rojene dostojanstvenike ali za ondodni trg znamenite in zaslužne može. Knjižica bode brez dvojbe lepo oživila lokalni patrijotizem in ž njim tudi ljubezen do širje domovine.

Pedagogiški letnik. II. leto. 1888. Uredil *Fran Gabršek*. Izdalo in založilo »Pedagogiško društvo« v Krškem. V Ljubljani Natisnil J. R. Milic Stranij 224 in dve litografirani prilogi. Cena za ude »Pedagogiškega društva« po 1 gld., za neude 1 gld. 40 kr. —

Med društvi slovenskimi kaže v novejšem času veliko in živahno delavnost mlado »Pedagogiško društvo« v Krškem. Odlikuje se s pogostnim zborovanjem in z literarnim delovanjem. Letos je celó priredilo »prvo slovensko stalno učilsko razstavo«, o kateri hočemo govoriti o priliki tudi v »Ljubljanskem Zvonu«. Danes nam je oceniti samó II. tečaj »Pedagogiškega letnika«, ki ga je izdalo omenjeno društvo. — Že o prvem letniku smo se bili kaj pohvalno izrazili. Še večjo pohvalo zasluži drugi letnik, ki se odlikuje po jako mnogovrstni, dobro izbrani vsebini. Prvi del knjige obseza šolsko knjigo »Učlovje«, knjigo, ki je v prvi vrsti namenjena za rabo na slovenskih učiteljskih, ako bi bili Slovenci takó srečni, da bi še imeli učiteljske, na katerem bi se pedagogika učila

v slovenskem jeziku. To »občno ukoslovje« je sestavil po dr. Jos. Michu *Fran Gabrick*, nadučitelj in predsednik »Pedagogičskemu društvu« v Krškem. Njegovo delo je povse dovršeno. Pri sestavljenju težkega dela mu je bil potrjeni nemški izvirnik le vodilo; ni se držal besede, temveč prosto slovenil ozbiljno stvarino, obsežajočo v prvem delu logiko in v drugem pravo ukoslovje. Pri sestavljenju je ubral najlepše izraze, katere so nam drugi že podali, ali pa se je poslužil kakšnih hrvaških terminov, ali je sam pogodil prav krepak in dobro se glaseč izraz. Delo pač dela čast pisatelju, ki je včasih dobri pisavi in izurjen v spisovanju del pedagogičske vsebine. Kakor je lani vpletel v svoje »Vzgojeslovje« na primernih mestih mične citate iz slovenskega pedagoga Slomška, storil je isto tudi letos pri »Ukoslovju«, dasiravno jih ni imel veliko na razpolaganje. To daje knjigi (»Ukoslovje« izšlo je namreč tudi v posebnih odtiskih, katerim je cena po 80 kr.) domače lice. Kadar pride človek pri takó težavni stvari do takega mesta, oddahne in odpočije se nekako; kajti vsi drugi nauki so sistematično urejeni in odeti v težkih pojmi, v izrazih, ki so polni abstraktov. Pri takó težkem berilu se mi vidijo Slomškove besede kakor pisane cvetlice na zelenem travniku. Pa če je šolska knjiga še takó izvrstna, kakor sta Gabrškovi knjigi: lani izdano »Vzgojeslovje« in letos izšlo »Ukoslovje«, vender je le malo prijetno berilo. Zato ne bi »Pedagogičskega letnika« tako hvalili, ko bi ne bilo v njem poleg koristnega tudi kaj prijetnega. Takó prijetno berilo je spis g. Ravnikarja: »*Zgodovina slovenskega ljudskega šolstva*«. To je mikalen spis; sestavil ga je večinoma po znanih podatkih, katere je moral poiskati največ le po nemških virih, kajti njegov spis je v tej celoti prvi te vrste v slovenskem jeziku. Jezik je g. Ravnikarju prav uglasen. Stvarnih pomot skoro ni zaslediti. Le nekaj naj popravimo, n. pr. Šimen Rudmaš ni bil šolski nadzornik na *Primorskem* (v Trstu je bil le šolski ravnatelj.) O vitezu *Klotiči* je opomniti, da je bil najprej imenovan deželnim šolskim nadzornikom na *Primorskem*, odkoder je bil (l. 1872/73.) za kratek čas prišel na *Štajersko*. — Za tem spisom prihaja zopet kaj koristen spis iz peresa g. Bezlaja: »*O šolskih stavbah*«, ki je tudi prvi tega obsega v slovenščini. Zdelan je po neki nemški knjigi; a je kratek in jednat ter ni raztresen takó, kakor so večkrat po nepotrebnem nemške knjige. Spisu je dodal g. Bezljaj obilato malih črtežev in slik, katere mu je risal po njegovem navodu in pod nadzorstvom njegovim meščanski učenec *Strnen*. — Četrti spis v letniku obravnava že znanejšo stvarino, govori o *šolskih* (»šolskih« je menda tiskovna pomota) *knjižnicah*; ta spis je iz peresa vrlega štajerskega učitelja g. *Brezovnika*, ki se zelo prijetno čita, izvzemši malo polemiko, ki jo ima z izdavateljem »Popotnikovega koledarja«. Iz peresa tega pisatelja je še drug lep spis v tem letniku, namreč »*Šolstvo na Štajerskem v šolskem letu 1886/87*«. Nove vrste spis v slovenščini je zopet članek g. Bezlaja z naslovom »*Navod za risanje strojev*«. Hvalevredno je uočelo g. Bezlaja, da gladi pot večjim spisom tehniške stroke. Ako bi slovenski inženirji take in jednake spise čitali, ali bolje, ako bi se sami lotévali tacihi spisov, gotovo bi kmalu došli do slovenskega uradovanja pri stavbinskih uradih. Dalje je v tem letniku članek: »*Pogled na pedagogičsko polje l. 1887*.« iz peresa pisca te ocene, ki je spisal še drug kratek sestavek »*O učilih*«. »*Poročilo o prvi slovenski stalni učilski razstavi v Krškem*« bere se kaj lepó; zlasti ocene raznovrstnih pošiljatev so mično sestavljene, četudi le hvalijo raznovrstne v razstavo poslane predmete. Zaključuje pa ta letnik kratko poročilo o marnem delovanju in zborovanju »Pedagogičskega društva«. Človek mora le čestitati temu društvu na trudoljubivem delovanju in lepih uspehih, ki jih že ima pokazati. Želeti je le, da bi društvo dobilo večje podpore. Zato bi svetoval, da priobči odbor v bodočem letniku vse svoje člane, da bomo videli in čislali domoljubne šolske prijatelje, med vrstami pa brali, kdo se še obotavlja z malim doneskom (1 gld. na leto) stopiti v kolobar vrlega »Pedagogičskega društva«.

Slovenska ekskomunikacija. V župnem arhivu v Velésalu hranijo zelo zanimivo knjigo, sestavljeno iz treh delov: a) *Ordo, et methodus confirmandi neo-electam Abbatissam*; b) *Ordo induendi Novitiam*; c) *Ordo et methodus recipiendi Novitias ad sacram professionem*. — V knjigi so opisani slovesni obredi in zabeležene krasne molitve, katere so molili pri zgoraj omenjenih opravilih. Najzanimivejša je pa knjiga zaradi na konci dodane slovenske ekskomunikacije, katero je »notarius« ob takih prilikah po pridigi čital. To ekskomunikacijo je čital že prej med mašo prelat v latinskem jeziku. Knjiga še ni takó stara, prinesle so jo namreč s sabo klaristinjke iz samostana mekinskega, ko so se na zvršetku minulega veka preselile v Velésalo. Knjiga je pisana z velikimi črkami in ima 52 strani velike četverke. Ekskomunikacija pa slóve takó-le:

Excommunicatio.

Ali panna te prekletve, kateri bode kajj
 fkusheu ali prozh odšel od Pandera ene
 Divize, jenu Neveiste Christusove
 teh lubih Sestriz svetiga Fran-
 cifca, jenu svete Clarae
 Mekinskega Clofra.

Per oblasti usiga mogožniga vezhniga Boga, jenu svetiga Petra, jenu Paula novgovih Apostelnu fagvifshnu, jenu skufi to vezhno panno, ali preketuo prepoveimo, de obeden lete uprizho stojezhe Divize, ali Nune od bofhie Schlufhbe, katerimu so vu oblasti, jenu Pokorfheue pod tem banderam te zhiftofte, nieh ne bode odpellau, tudi nieh blaga obeden nemore prozh odufete, ali ukrasti, famuzh toiftu blagu imajo vmiru pofsefti. Ako kateri pak fe bode letu naprei vfel kaj ukrasti, preklet bode noter V meifti, jenu na nijvi, ali pulli, preklet bode zhujozh, jenu spiozh, preketu bode, kar bode jedou, jenu piu, preklet bode hodejzoh, jenu fedejzoh, preketu bode niega mefsu, jenu niega kofli, jenu od podplatou do vrha glave, ja de neima imeiti obeniga fdrauja. Pridi super niega preketva tiga zhloveka, katero je ta Gospud perpuftel skufi Moysefovo Sapoud zhes te hudobne Synuve Israelske. Bodi nieh Ieme fbrifsanu unkaj steh fhivih bukou, jenu stemi pravizhnime neimajo fapifsfane bitti U nebefsih: bodi nieh dell, jenu nieh Erbfhina f Cainam, kateri je bil soiga brata vmorou, jenu f Dathanam, jenu Abironam, tudi fa Ananiam, jenu Saphiram, fa Simonam tem velikem zupernikam, jenu Iudefham fratarjem, kateri je bil Gospud Boga predau, jenu ftemeiftimi, kateri fo diali Gospud Bogu: poide prozh od nas, toih niuu, jenu pote mi nozhemo imejte recede a nobis, semitam viarum tuarum nolumus). Nai pride (pereat) na ta foidne dan, nai niega pofhre ta vezhni ogen is hudizhi vred, jenu fhigovimi Angele aku nesai nebode povernou, kar je ukradou, jenu aku h pobulfheinu nepride, Sgodifse: fgodifse.

I. Barlt.

Bajan. Sbornik proizvedenij sovremennych slavjanskich poetov i narodnoj poezij. Vypusk pervyj. Petrograd. Izdaniye Krivoslava Jurjeviča Gernca 1888, v. 8, 108 str. Cena 50 kopejk. — Knjiga — nekakaka slavjanska biblioteka — obseza na ruski jezik preložene pesniške izdelke bolgarskih in srbsko-hrvaških pesnikov in nekoliko bosenskih slovaških in rusinskih narodnih pesmi s pridejanimi životopisi dotičnih pesnikov.

Kaj je Platonovo leto? Kakor drugi planetje, vrti se tudi zemlja okoli solca. Ako položimo skozi več krajev, kjer se nahaja zemlja v različnih letnih časih, na vse strani razširjeno raván, dobimo takózvano ekliptično raván, ki reže tedaj središče zemlej pa tudi solca. Ta raván se sicer malo ziblje, kajti mogotec Jupiter, iz katerega bi se dalo narediti 318 zemelj, in tudi drugi planetje motijo nekoliko zemljo v njenem teku

okoli solnca; vendar je to gibanje tóliko neznatno in počasno, da je tukaj lahko zane-marjamo, zvezde-nepremiĉnice, 'ki stojé tej raváni na desno in levo, obdrže zmerom tisto širokost; dolgosti pa, ki se štejejo od pomladanske toĉke, rastó v teku ĉasa, kar so že stari zapazili. Zemlja se namreĉ vrtí zajedno tudi okoli svoje osi; ta ós pa ne stoji na ekliptiĉni raváni navpik, temveĉ je proti nji nagnena; zato se ravníkova (aequator-jeva) raván, na kateri stoji zemljina ós navpiĉno, in ekliptiĉna raván reŹeta, tvoréĉ kót $23^{\circ} 27'5''$. Črta, v kateri se te dve raváni reŹeta, imenuje se jednakonoĉna, kajti vsekdar, ko stopi zemlja v to črto, stoji solnce na ravníku navpiĉno, noĉ in dan sta na vsi zemlji jednaka. Ako podaljšamo to črto do nébnega oboka, dobimo na njem dve nasprotni toĉki; izmed teh dveh toĉek se imenuje óna, v kateri se dviga solnce nad ravník, po-mladanska, nasprotna, kjer začne solnce lezti pod ravník, jesenska. Od pomladanske toĉke, od leve na desno, tedaj proti vzhodu, štejejo se na krogu, ki leŹi v ekliptiĉni raváni in katerega središĉe se z zemljinim ujema, dolgosti zvezd (geocentrische Länge). Te dolgosti pa, kakor smo rekli, rastó s ĉasom (Praecession). Vzrok tej prikazni pa niso zvezde, ampak nestanovitost pomladanske toĉke, začetne toĉke štetja. Zarad naploskanosti zemlje pomiĉe se namreĉ ravník počasi in skoro enakomerno od desne na levo in leŹi zgoraj omenjeni krog zmeraj v drugih toĉkah, ali z drugimi besedami, jednakonoĉna črta in z njo pomladanska toĉka leze, vsako leto za $50'22''$, nazaj. Stvar si razjasnimo najboljše tako, da primemo za podaljšano zemljino os in jo okoli nepremiĉne ekliptiĉne osi v krogu počasi vodimo, tako da kot obéh osij znaša vedno $23^{\circ} 27'5''$. Ves krog ima 360° ali $1296000''$, zato bode pomladanska toĉka v $1296000 : 50'22''$ t. j. blizu v 26000 letih ves krog prelezla in ta dolga dóba imenuje se *Platonovo leto*. Ker se tedaj zemljina os, ki je ob jednom tudi svetovna os, suĉe okoli nepremiĉne ekliptiĉne, prehaja počasi ime »steĉajne zvezde« (Polarstern) od jedne zvezde na drugo. Dandanes nosi to ime znana zvezda z ursae minoris, dasi ne stoji celo v severnem teĉaji.

Da pojasnujem tukaj, kaj je Platonovo leto, za to mi je dal povod neki jako smešen dogodek. Ko je pred nekaj tedni ljubljanski »Sokol« praznoval svojo petindvajset-letnico, došel mu je od nekod s Koroškega telegram z željo, naj »Sokol« živi še »Plato-novo leto«. Nekateri so mislili, da je Platonovo leto = nič! Ugibali so, da je dotiĉnik, ki je poslal ta telegram, gotovo kakšen zagrizen nasprotnik, ki je hotel »Sokolu« Źeleti pogina, in so vso stvar v tem zmislu tudi emfatiĉno opisovali v nekem ĉasopisu. Iz zgoraj navedene razlage pa vidimo, da je domoljubni pošiljatelj dotiĉnega telegrama Źelel, naj Bog »Sokola« poŹivi Platonovo leto t. j. še celih 26.000 let! Qui bene distinguit, bene docet!

Popravek. V zadnjem zvezku »Ljub. Zvona« sta se v balado »KneŹji kamen« prikradla dva jako moteĉa tiskovna pogreška. V kiti 6 mora stati: *noĉne*, ne *moĉne*, v kiti 25 : dajo, ne daje.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obseŹen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., ĉetrť leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske deŹele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in zaloŹniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec**.

Uredništvó in upravništvó v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.